

1848—49. TÖRTÉNELMI LAPOK.

SZERKESZTŐ-BIZOTTSÁG:

Inczédy Sámuel nyúg. ezredes-elnök, Szigethy Miklós ezredes, Végh Bertalan ezredes-alelnökök, Esterházy Miguel gr., Finály Henrik dr., Gámán Zsigmond, Gyarmathy Miklós, Huszár Sándor br., Kövály László, Martin Lajos dr., Sárkány Ferencz, Szabó Sámuel és Szász Gerő.

FELELŐS SZERKESZTŐ:

KUSZKÓ ISTVÁN.

az ereklye-múzeum őre.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

RENDES MUNKATÁRSÁK:

Alsó-Kubinból: Bulla György. **B.-Hunyádról:** Gyarmathy Zsigmond, Gyarmathy Zsigmondné. **Beszterczéről:** Csernátóni Gyula dr. **Brassóból:** Baráczy Sándor, Koós Ferencz. **Bpestről:** Benedek Elek, Bethlen Miklós gr. id., Degré Alajos, Gelich Richárd, Hegedüs István dr., Helfy Ignác, Hentaller Lajos, Horváth Boldizsár, Jakab Elek, Jókai Mór, Károlyi Gábor gr., Kreith Béla gr., Pulszky Ferencz, Reiner Zsigmond dr., Szász Róbert, Szinnyey József id., Tisza László, Tokaji László, Torma Károly. **Csikszere-dából:** Benedek István. **Deesről:** Kádár József. **Hidvégről:** Nagy Sándor. **K.-Vásárhelyről:** Balogh Vendel dr. **Kolozsvárról:** Bartha Miklós, Benel Ferencz, Deáky Albert, Ferenczy Zoltán dr., Gyalui Farkas dr., Hegyesy Vilmos, Hory Béla, Jékay Aladár, Kovács János, Lövei Klára, Magyary Mihály, Márky Sándor dr., Máyer János, Sebesi Samu, Szádetzky Lajos dr., Veress Endre. **K. Weress Sándor.** **Losonozról:** Kovács Sándor. **Lugosról:** Dengi János dr. **Maros-Bogátról:** Tokaji Irma. **M.-Vásárhelyről:** Imreh Sándor. **Nagybányáról:** Törökfalvi Pap Zsigmond. **Nagy-Sajórról:** Sebestyén József. **Nagyváradról:** Hegyesi Márton. **Nyiregyházáról:** Krudy Gyula. **Sátoralja-Ujhelyről:** Matolay Etelc. **Sepsi-Szent-Györgyről:** Várkonyi Endre. **Székely-Udvarhelyről:** Ugron Gábor, Vajda Emil dr. **Székesfehérvárról:** dr. Éder József. **Alsó-Szovát:** Dézsi Mihály. **Tokajból:** Mezősy László. **Tordáról:** Borbély György, Ferenczy Ferencz. **Váczról:** Fornét Kornél. **Vizaknáról:** Szentkatolnai Bakk Endre. **Rajzoló munkatárs:** Nagy Gyula tanár. **Fényképészek:** Dunky Ferencz, Dunky Kálmán.

Megjelenik minden hó 1-én és 15-én.

TARTALOM :

	Oldal
A honvéd-szobor leleplezéséről. (A szerkesztő bizottság képviselőjének beszámolója.) Szabó Sámuelről . . .	109—110
A budai honvéd-émlék. (Kép) . . .	109
A budai nagy ünnep. (Fővárosi munkatársunktól.) d. . .	110—111
Degré Alajos elnök beszéde. . .	111
A Budán megjelent honvédek névsora. . .	112
A honvéd-szobor koszorúi . . .	112
A budai honvéd-szobor története. . .	112—114
A budai honvéd-szobor leleplezése. (Kép). . .	113
Budavár megvívása a fehérvári kapunál. Hentzi halála. Dr. Éder Józseftől. . .	114—115
Budavár bevétel. Id. Mezős Lászlótól . . .	115—117
Részlet Budavár bevételéről. Tenki Sándortól . . .	117
Budavár 1849-ki ostroma megkezdésének rövid története Tóth Sándortól . . .	118
Budavár ostroma az egykori hírlapok után. Hentaller Lajostól . . .	118—120
Pölteberg és a kápolnai csata. Klapka czáfolatául. Id. Bulla György, nyug. kir. járásbíró, 1848—49. h. hadnagyól . . .	120—121
XIII. Társas estély. Szemlélő . . .	121—123
Halálozások:	
Balogh Károly. — Nábai Bay Bertalan. — Beszédes Kálmán. — Haller Ferencz gróf. — Mogyoróssy János. — Ncskay Alajos. Zalay József.	123—124
Különfélék:	
Honvédek vasuti jegyei a budai ünnepélyre. — Mikár Zsigmond a budai szobor leleplezési idő ellen. — Emlékezzünk. — Klapka adoma.	125

Szerk. üzenetek.

Makfalvi Kissebes. A leírást a funtinelli útköztről kaptuk köszönjük. Szabó Samunak, a Vasvári-Kör elnökének átadtuk a gyűlésen feldolgozás végett.

Bulla Gy. A.-Kubin. Megindítottuk a szép közleményt, mely bizonyára figyelmet kelt. Nagy-Váradon Hegyesi M. megláto-

gatása alkalmával keresni fogjuk a találkozást Ujhegyi Béla nyug. őrnaggyal, mivel fia, egykori K. A. C. tag révén, egy alkalommal már szerencsém volt találkozni. A szíves üdvözetlet a bajtársak viszont tolmácsolják s várják a képet. A honfitársakról szóló megemlékezései is nagyon szíves fogadtatásban fognak részesülni. A két példányokat, ha az egész megjelenik, egyszerre fogjuk postára adni.

Gyűjtsük össze önvédelmi harezunk történelmi adatait című igen szép cikk a jövő számra szorult.

Több közlésre szánt kézirat, kép, stb. a jövő számra maradt.

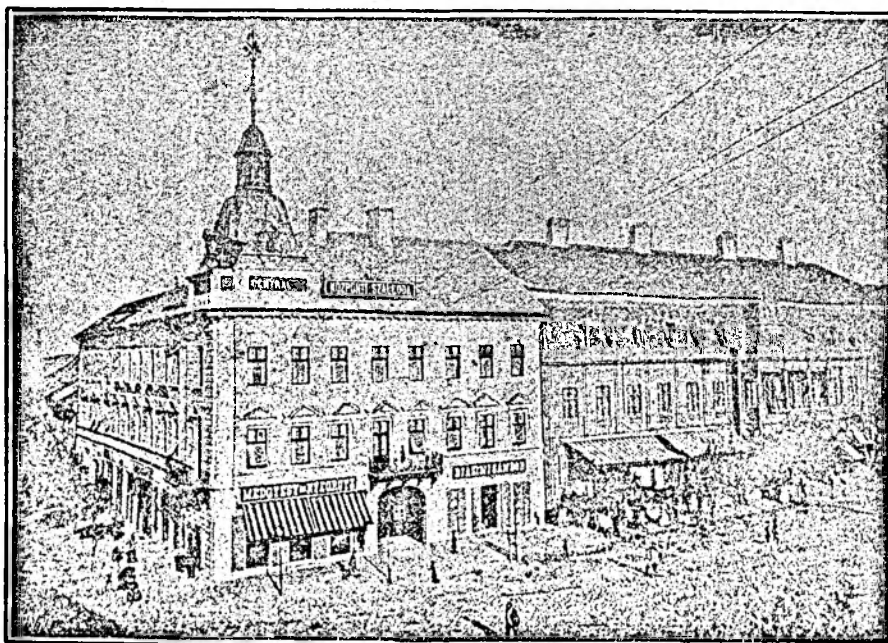
A budavári szobor leleplezésével kapcsolatban az ünnepélyről s a vár bevételéről szóló közleményeket tartalmazó hírlap példányok Orsz. Erekllye-Muzeumunkba való szíves beküldésére kéretnek a hazai lapok szerkesztőségei és kiadóhivatalai. E lappéldányok a jövő számára a kolozsvári Orsz. Erekllye-Muzeumban meg fognak őriztetni. Az Erekllye-Muzeum igazgatósága.

Társas estély. A 14-ik társas estélyre, mely jun. 15-én fog megtartatni, a helyi és vidéki érdeklődőket tisztelettel meghívja a rendezőség.

A hiányzó mult és folyó évi lapszámokat kérjük jun. folyamán egy levelező lapon bejelenteni, hogy a míg a felül nyomtatott példányok tartanak, azokat ki-egészíthessük, mert a felesleges példányokat, a melyek egy évfolyamot eem tesznek ki, közelebről mutatvány képen szét küldjük.

NAGY GÁBOR

Központi szállodája, étterme és kávéháza
KOLOZSVÁRT,

a Bánffy-palota mellett, a város központján, 36 utcára nyíló szoba a legmodernebb, egészen új berendezéssel, kilátással a főtérrre, a goth székesegyházra és három főutcára.

Telephon összeköttetés. Társas- és magánkocsi-közlekedés minden vonathoz.

Mérsékelt szoba-árak. Minden szobában árjegyzék. Tisztaság és pontos szolgáltatásra kiváló gond van fordítva. Kávéház, nyári és téli étkező helyiségek. Nagy díszterem, mely bálok, társas étkezések, felolvasások és hangversenyek tartására alkalmas.

Utazóknak a legkényelmesebb lakás.

1848—49. TÖRTÉNELMI LAPOK.

Hirdetések a kiadóhivatalban vétetnek fel.

Felelős szerkesztő:
KUSZKÓ ISTVÁN,
az ereklye-múzeum őre.A lapszellemi és anyagi részét illető közlemé-
nyek az ereklye-múz. őre czímére küldendők.Szerkesztőség és kiadóhivatal:
Kolozsvár, Széchenyi-tér 27. sz.Előfizetési díjak:
1/4 évre 1 frt, 1/2 évre 2 frt, egy évre 4 frt.

Kéziratok nem adatnak vissza.

A honvéd-szobor leleplezéséről.

(Szerkesztő bizottságunk képviselőjének beszámolója.)

A mit a napi lapok ennek az ünnepélynek külsőségeiről részletesen megírtak, mellőzni kívánom.

Mint szemtanu, a történeti eseményeket beszélem el, honvéd-bajtársaim számára. Igyekszem visszafojtani azt a keserűséget, mely szívemet e sorok írásakor elfogja s lehető tárgyilagossággal festeni azt a képet, melyre május 21-ikén a dél-előtti órákban a budai várpiaczon, a tavaszi nap fényes sugarait hintette.

Egész Budapest ünnepi díszbe öltözött. A vidékről 25—30 ezer ember ide utazott, hogy részt vegyen a nagy nemzeti ünnepben, melynek emlékére még a késő unokák szívében is kell hogy lángra lobbanjon a hazafi lelkesedés.

A házak fellobogózva. Az utcák és a láncz-hid tömve tolongó sokasággal, kik Buda felé igyekeztek.

De mint a paradicsom kapujánál az őrtálló angyal: vissza riasztotta a közönséget a sűrű csapatokban fölállított rendőrség.

Ide a várba csak jeggyel lehetett jutni s úgy látszik gondoskodva volt róla, hogy jegy csak mérsékelt számmal legyen s a kiosztottak egy része is olyan kezekbe jusson, kikről előre tudni lehetett, hogy nem jönnek el. Így aztán biztosíva volt a császári és királyi rend és illedelmes csendesség!

Az ünnepély színhelyére jutva: balfelől lovas és gyalog rendőrök védték az utcák bejára-

tát s hivatalos aggodalommal tiltottak el onnan mindenkit, nehogy az osztrák és magyar elem érintkezhessek s egymásnak különleges érzelmeit megsérthesse.

A rendőrség háta mögött volt a Szentgyörgy-tér, Fejérvári altábornagy miniszteriumával s a Hentzi-szoborral és az egész hivatalos Magyarország mostani minisztereivel együtt. Védte őket

3 zászlóalj katonaság és a kaszárnyáikba zárt, s ott készenlétben tartott közös hadsereg. Mert hiszen fátyolt vetettünk a multakra s a gyöngéd érzelmeket nem szabad sértenünk! . . .

A még leplezve álló szobor körül lassanként gyülekezett a résztvevők csoportja. Legelől a küldöttségek. A szobor talapzatát csakhamar ellepték a szebbnél-szebb koszorúk, szám szerint 400—500, melyeket emeletesen egymásra kellett halmozni.

E koszorúk jelképe alatt megjelentek a honvédegyletek, megyék, városok, a magyar nők s egyes lelkes honleányok. Különböző társas-egyletek, magyar akadémia, tanuló intézetek stb.

Ilyen jelmondatokkal:
„Csatájuk a védelmezett népjog csatája volt!“
(Odescalchi Gy.-né).

„A névtelen hősöknek. Hála és áldás emlékökre!“ (Károlyi T.-né, sajátkezű himzés).

„Kegyelete jeléül a báró Radák család a haza hős bajnokai szent emlékének!“ (Ez is varrott himzés bibor betűkkel, fejér selyem szalagra).

„Hazát szeretni töletek tanulunk“ (Debreczen).

„Csak 45 évi nyomorból követhetünk.“
(Esztergomi honvédek).

A budai honvéd-émlék.

Ki győzné valamennyit följegyezni?!

*

Négy csoport vált ki az ünneplők tömegéből, melyek a magyar nemzet multját, jelenét és jövőjét képviselték.

Az *agg honvédek*, kik a szobor körül, a megyék feltűzött czimerei alatt és a házak árnyékába húzódva álldogáltak. Részben: mint a debreczeniek, szegediek régi honvéd-attilákban, elröngyölt hadi lobogók alatt; vagy az *agg trombitás* (Nyakó uram Hajdu-Böszörményből) öreg, megbarnult hangszerével kezében. Nem akarom állítani, hogy számításból történt: de az öreg honvédek számára nem volt ülőhelyről gondoskodva; 2—3 óra hosszat kellett az égető napon állani 70—80 éves embereknek. Némelyiket sebesült lába nem bírta tovább; ezeknek könnyörletből a szomszéd-házak lakói nyujtottak egy-egy széket.

Minő szép s az ünnep díszét és a közönség hangulatát emelő látvány lett volna, ha a 48-as honvédek számára külön ülőhelyekről lett volna gondoskodva, hol egy csoportban együtt láthatta volna, a szabadságharcnak még életben levő romjait a mai nemzedék. Csak most, még egyszer és utoljára voltak ők annyian egy helyen. Miért nem gondoskodtak róla, hogy ez a csoport képen is megörökítve, az utókornak fennmaradjon!

Második helyen említtem a *nemzet képviselőit*: az alsó és felsőház tagjait, mintegy 150-en. Csaknem mindnyájan diszmagyar öltözetben. Mintha az ősi vezérek utódai állottak volna, elfoglalva a tér közepét, s körülük a nép, hogy rendeletökre csatába induljanak.

Harmadik csoport a *magyar nők* volt. A szobor keleti oldalán, lépcsőzetes ülőhelyek voltak készítve s ezt a nők töltötték meg. Ki ne hajlott volna meg előttük, mikor az első sorban *Damjanichné* és *Gáspárné* gyászba öltözött alakjai könyező szemekkel ültek?

Végre az *ifjuság* közül csak azok lehettek jelen, kik vagy az egyetemi polgárság küldöttei, rendfentartók, énekkarak tagjai, vagy a környezetben fekvő házak lakói valának. Ők voltak, kik a hivatalos szertartás végeztével a szobor mellett összeverődve, rázendítették a dalt: „*Kossuth Lajos azt izente!*“

*

Az ünnepi szónoklatok bizony gyengén sikerültek. Alig 1 méter magas állványra rátettek egy asztalt, melléje egy pár széket s a szónokok onnan beszéltek. Csak 15—20 lépésnyi távolságra látta és hallotta őket néhány ember; a többit végtelenül bántotta a télen türelmetlenség. Szé-

nácssy bajtársunk beszéde teljesen kárba veszett s csak akkor hangzott fel a riadó éljen, mikor beszédközben a szobrot takaró lepel lesuhant és a győzelmi lobogót magasra emelő honvéd nemes alakjáról a csillogó napsugár visszaverődött.

Degré Alajos elnöki beszédéből csak egyes mondatok voltak hallhatók, mikor hangja kissé magasra csattant; végre belevágott a dalárda s ének és szónoklat egybeolvadnak.

Legnagyobb hatást *Bartók Lajos* ódája tett. Erős hangon, szépen, lelkesülten előadva. Ilyen alkalmakkor csak a költő dala és az ének ragadja meg a szívet s emeli ég felé, Isten trónusáig!

*

Az új szobor pedig hirdetni fogja a nemzet háláját az 1100 névtelen hős iránt, kik vértüket e helyen, 44 évvel ezelőtt érte ontották.

Hirdetni fogja a nemzet harci dicsőségét, mely 1000 év alatt meg nem gyengült.

Hirdetni fogja, hogy a honvéd-szobor lobogójának fölirata: *Szabadság vagy halál!* lesz fentartója hazánknak örök időkre!...

Szabó Sámuel.

A budai nagy ünnep.

(Fővárosi munka társunktól.)

Maga Budavár bevétele nem került annyi előkészületbe szabadságharcunk alatt, mint a mennyibe a budavári szobor leleplezése került a napokban; — de végre ki lett tűzve a nap — meg lett tartva az ünnepély, — a szobor áll és a kicsiny bár, de lelkesítő emlék és a vele egybefűzött múlt dicső emléke belevésődik a nemzet minden tagja szívébe, lelkébe, és jöhet bár idő vészterhebb, és jöhet idő sötétebb, mint a múlt volt, és dőljön bár össze a szobor maga — mig magyar fog élni e földön, nem lesz szív, mely ez emlék által megörökített dicső tények gondolatára meg nem lobanna, — nem lesz kor, mely — ha szükség lesz rá — fegyvert ne ragadjon — az alkotmány, a haza, a jog védelmére — ép úgy mint akkor, ép úgy mint régen.

Nagy és kellemetlen viták előzték meg a budai honvédszobor leleplezését, rendeletek és insinuációk; de annál fényesebben, annál nemesebben és minden zavaró incidens nélkül sikerült a leleplezés ünnepélye; daczára a sok ellenséges reménykedés és várákozásnak, és daczára a sok zavart előidézni nem akaró kísérletnek. Hetekkel előbb már megtették a nagy előkészületek a főváros közönsége és a vidékiek részéről az ünnepély méltó megülésére — s hogy nem közönséges ünnepély készült, mutatta minden s mutatták a képviselőház zajos interpellatiói és zajos tárgyalásai. Hogy hivatalos képviselet a kormány részéről nem volt jelen, csak azt mutatta, hogy a nemzet helyzete, daczára világos és perfect szerződésén még teljesen tisztázva nincs.

Korán reggel már telve voltak az utcák és utak ünnepi ruhába öltözött alakokkal. Küldöttségek díszmagyarba öltözve kocsikon robogtak fel a várba, a közön-

ség más része villamos vasúton és omnibuszokon, a legnagyobb része pedig gyalog sietett a budai ősi várat bevenni újra — nem fegyverrel, nem pusztító tűzzel, hanem a lelkesedés tüzevel.

A közönség legnagyobb része a pesti oldalon lepte el az utcákat, mert a budai részek igen szűkek nagyobb tömegek befogadására.

A fürdő-utca, a Duna mind két partja, a Lánchid-téren s a várba felvezető utakat elállották az emberek ezrei.

Magára az ünnepély színhelyére csak közel 8000 ember férhetett*) s ezek is csak jegyekkel. Úgy hogy e téren magán a legintelligensebb elemek, a küldöttségek és a meghívottak foglalhattak helyet. a nők részére külön tribün lett felállítva.

Napok óta telve voltak a virágkereskedések kirakatai a szoborra teendő koszorúk szallagjaival. Ötszáz koszorút tett le a lelkesedett közönség a szobor talapzatára, s ez ötszáz koszorú költsége maga kitett annyit, a mennyibe maga a szobor került — közel harmincezer forintot.

A küldöttségek egyenként vonultak fel a dísztére és tették le koszorúikat az elhunyt hősök emlékére. A díszmagyarok egész tömege volt látható e fényes nemzeti ünnepen.

Megszólt a dob, a trombita harsogott, — régi elfelejtett hangon — az öreg honvédek vonultak a térre ősz hajjal — görnyedt, elaggott alakkal — de fiatal lelkesedéssel szíveikben, s fiatal tűzzel szemekben.

Régi tépett lobogóikat is elhozták magukkal... pergett a dob — zengett a trombita — a hogy régen vezették a harcot, a régi vitézek, a régi hősök. De most nem a pusztítás és enyészet harczát vívták, a lelkesedés ünnepére érkeztek ők — ifju tűzzel — régi emlékekkel.

Megszólt a budai dalárda, — a Hymnust énekelte.

A közönség egy része együtt énekelte ezt a dalárdával.

Szenássy Sándor honvéd-százados, főorvos lépett az emelvényre erre és elmondta, „hogy ma 44 éve, hogy e téren, hová most mi gyülekeztünk — a csata küzdelmeiben elfáradt és kimerült honvédek gyűltek össze, hogy a kemény tusa után kipihenjék a véres csata küzdelmeit, s a vár bevétele fölötti örömiük között a vitézségi érmet kiérdemlők, elvegyék megérdemelt kitüntetésüket.

Jól esett a pihenés azoknak, kik véres küzdelmük által visszaadták a nemzet törvényhozó testületének otthonát, s megmentették a főváros lakosait a rettegéstől. Örvendett mindenki, hogy Budavára az ellenségtől visszavétték. Pedig majdnem mindenki testvérét, férjét és atyját siratta az elesettek között. S mégis örömben égett akkor minden arc, a mint örömben ég a mienk, a kik úgy vártuk e napot, hogy a legnagyobb örömmel jelenjünk meg a nemzet e nagy ünnepén.

A mai nap nemzeti örömnep, s e nap emléke nevelje a nemzet büszke önértetét.

E hely érdemli meg legjobban, hogy feledhetlenné tétessék, s ma már itt áll az emlék, mely meg fogja őrizni emléünkben a magyar szabadságharcz legkiválóbb mozzanatát. Azon reményben vonom le a leplet a szoborról, hogy az a magyar nemzet szabadságérzetének és honszeretetének örök hirdetője és emlékeztetője leend.

*) volna, de nem volt több 8000-nél.

Szerk.

E szavakra lehullt a szoborról a lepel. Nyolcezer lelkes szívből hangzott el az éljen, s e lelkes éljeneket visszhangként adták a bástyákon és a külső utakon állók ezrei.

A szobor keletkezése és létesítése történetének előadása után a szószerzőre lépett az országos honvédbizottság alelnöke Degré Alajos, ki meghatottságtól remegő és megszakított hangon mondta el beszédét.

Bartók Lajos lépett erre a pódiumra és lelkesedve éljenek által megszakított hazafias ódáját szavalta el lánggra lobbantva minden jelen volt szívét, lelkét.

A lelkesedés szünni nem akaró hangon tört ki, midőn a nemzeti elkeseredést a régi emlékek nemzeti büszségével üzte el, midőn elmondja, hogy

A honszerző s honvédő bajnokoknak
Utódi ők! Ők Alpár sik terén
Párduc-hadában Arpádnak robogtak;
Ők Kún Lászlónkkal mint bős harci rém
Tiprották March-mezőn a cseh oroszlánt,
A koronát Rudolf bajtársnak osztván;
S ők voltak Mátyás rettegett hada,
Melynek csapásin Bécs leroskada.

S bár villogott az ozmán sárga holdja,
Letörve Mátyás tornya érckeresztjét:
Szarvát letörték ők is, megtorolva,
Honvédő ősök Budát visszavették.
El nem fajult a szittya párduc gyáván,
Villámcsapásként első volt a bástyán.
Nem is vesz rajta senki diadalt,
Csak a magyar ne bántsa a magyart!

Végül Spuhr a szobor bizottság részéről átadta a szobrot a főváros képviselőjének, Gerlóczy alpolgármesternek, a következő szavakkal:

Az ügy igazsága iránti hittől, egy jobb jövő reményétől és a haza szeretetétől áthatott, dicső halállal elesett névtelen honvédek emlékére emelt e szobor szolgáljon az utókornak, az önzéstelen hazaszeretetnek és feláldozásnak mintaképeül, legyen a magyar nemzetnek vezérszillaga az ősi erény és szabadság megőrzésében.

Az ezrek kegyeletos adakozásából emelt ezen szobrot van szerencsém az 1848—49-ki honvédség nevében Budapest fő- és székváros mélyen tisztelt képviselőinek gondozása alá bocsátani és átadni azon kéréssel, hogy ápolja azt oly szeretettel, a mily kegyelettel a hősök iránt az adakozók ezen emlék létesítéséhez hozzájárultak.

A közönség a szobor felé tolongott, s azt megkezdve és többször megéjenezve, távozott a térről, énekelve a Kossuth nótát. Az énekbe belévegyült a távozó öreg honvédek dobpergése és trombita harsogása.

Sokáig tolongott még a közönség a disztér a legdiszesebb pontja körül és tépdeste a koszorúk egyes leveleit, a miket ereklyekép emlékül vitt magával.

Nagy és szép volt e nap, s nagy eszmékre és tetekre lelkesítő.

Lelkesedjék is e nemzet minden tagja ez emlék látásánál minden iránt a mi szép, a mi nagy és a mi hazafias.

— — — d.

Degré Alajos elnök beszédét a tudósításból kihagytuk azért, mert hiteles alakban kívánjuk közölni a jövő számban. Egyidejűleg lépéseket tettünk a beszéd szíves átengedése iránt.

A Budán megjelent honvédek névsorát jelen és a jövő számunkban közzétesszük, hogy a történelem számára legyen legalább nevekben emléke megörökítve azoknak, a kik emez évezredekre kiható emléktünetpélynél az egykoru szereplők közül megjelentek. E névsort az ünnepély alkalmával külön lenyomattuk egy 4 oldalra terjedő lapra s express küldöttük fel Budapestre kiosztás végett. Lapunk e rendkívüli kiadása kellemes meglepetést keltett azoknál, a kik egy-egy példányhoz juthattak. A névsor még nem teljes. A kimutatást nem kaptuk meg mindenik honvédegyelet küldöttségének tagjairól. Miután azonban a központot is, a honvédegyleteket is átiratilag megkerestük, reményünk van, hogy jun. 8-áig a teljes névsor meg lesz és a jövő számunkban azt közölni fogjuk.

A honvéd-szobor koszorúi. A koszorúk egy részének szíves átengedése iránt a kolozsvári országos ereklye-múzeum az alábbi ismételt kérést terjesztette elő:

Mélyen Tisztelt Bizottság!

Degré Alajos elnök úrhoz a leleplezési ünnepély előtt intézett tiszteletteljes kérésünket megújítjuk. A Mélyen Tisztelt Bizottság jóindulatú határozatát kérjük arra nézve, hogy a szoborra helyezett koszorúknak legalább egy része és ezek között az erdélyi részekből felküldöttek teljes számban s azok szalagjai orsz. ereklye-múzeumunknak engedésszerűen át állandó megőrzésre.

Méltó helyükön lesznek a Mátyás király házában elhelyezendő múzeumunkban e koszorúk, mint dicső hadjáratunk fénypontjának szimbólumai, annak a királynak a házában, a ki Budáról uralta nemzetével Európa egy tekintélyes részét s a ki mint igazságos, a nemzet szívében mindig élni fog.

De indokolja kérésünk teljesítését az is, hogy az ország e része, szabadságharcunkban a budai fényes győzelemhez hasonló diadalok sorozatát tünteti fel s múzeumunk ezek szent emlékei között, első helyet szentelne a főváros győzelmi emlékeinek.

Hazafiai üdvözléssel

A múzeum igazgatósága.

Hisszük, hogy a szobor-bizottság a kolozsvári orsz. múzeumnak e kérését teljesíteni fogja.

A budai honvéd-szobor története.

Emléket állítani Budavár megostromlójának már a hatvanas évek óhajta volt, mikor országszerte mindenütt megjelölték a szabadságharcz csatáinak színhelyét, a hősök sírjait. Az ország fővárosában bizonyos tüntetésszerű jelleget öltött e mozgalom; május 21-ikén, Budavár bevételének évforduló napján évről-évre fölkeresték a krisztinavárosi temetőben az ostromban elesettek közös sírhalmát, ott beszédeket tartottak, koszorúkat helyeztek el. A legyőzött ellenfélnek már 1852. óta ércz emléke állt fent Budavárban, a legszebb téren. A győztesek emlékét azonban elkorhadt fakereszteknél, rózsabokorral beültetett hantoknál egyéb nem jelölte a temetőben sem.

Az országszerte megalakult honvéd-egyesületek mindenütt egyik feladatuknak tartották, hogy a kegyelet ráirányozzák a szabadságharczra, emlékek állítására buzdítsák a hazafias tevékenységet és áldozatkészséget. A vidék hamarabb lelkesült és előljárt. A budai ostrom megörökítésének eszméje régen élt ugyan már, de csak 1871. május havában tette magáévá az ó-budai honvéd-egyesület közgyűlése. Akkor alakult meg, e közgyűlés határozatából, a kilencz tagu bizottság dr. Szénássy Sándor volt honvédszázados és főorvos elnöklete alatt, mely megindította a gyűjtést egy szoborra. Milyen lesz a szobor, ahhoz sebtiben el is készítették a vázlatot. Szerény kompozíció volt: diadalmasan zászlót lobogtató honvéd. Izsó Miklós szobrászunk is készített apró vázlatokat agyagból, többfelét.

Még azt sem lehetett tudni, hogy hová helyezték az emléket. Csak tartózkodással gondoltak arra, hogy ennek az emléknak is Budavárban, a győzelem színhelyén volna az igazi helye. De akkoriban még Budavára e célra bevehetetlennek látszott. Az adakozás sem valami bőségesen indult meg, hisz akkor mindenfelé honvédszobrokra gyűjtöttek. A szent-györgy-téri Hentzi-emlék mindenestre kívánatosná tette, hogy ha Budavárban áll majd a győztesek diadalmi oszlopa, legyen olyan, mint a legyőzötteké. Csakhogy még a temetőben sem volt maradandó kőemlék! Szándék és lehetőség küzdöttek egymással. Sokan a mellett voltak, hogy először a sírokat jelöljék meg; mások a Krisztina-város valamelyik pontjára akarták állítani az emléket, mint a honnan az ostromot intézték, és a hol még is a közönség szeme előtt lett volna a szobor. Maga a közmunka-tanács azonban, mely Budapesten az építkezésekben és ezzel kapcsolatos ügyekben az illetékes fórum, az egész mozgalmat szintén oda terelte, hogy azemlék helye a temető. A közmunka-tanács e határozatára gerjedt föl a mozgalom, mely addig még alig 20,000 forintot birt össze-gyűjteni. A hírlapokban cikkek jelentek meg, melyek a honvéd-emléknak a várban kívántak helyet, a győzelem színhelyén. A temetőben pedig kőemléket állítottak s rendezték azt a hosszú sírhantot, mely az ostromban elesettek fölött emelkedik.

A szobor-bizottság érezvén, hogy nagyobb támogatásra van szüksége, 1887-ben az országos honvédegyülés elé vitte az ügyet s kérte, hogy a támogatás országos legyen. A bizottságot ekkor új tagokkal egészítették ki, s elnöke Ivánka Imre lett. A bizottságnak sikerült még 10,000 frtot összegyűjtenie, s most már körülbelül 30,000 frt volt együtt. Az adakozások leginkább a polgári osztályból kerültek, apró összegekből. A főpapságból Kreuz Krizosztom pannonhalmi apát, Olteanu akkori lugosi görög kath. püspök, Roskoványi nyitrai és Bonnaz csanádi püspök adakoztak. Egy pár megye is van az adakozók közt. Fiume városa 200 frtot adott. A legnagyobb adakozás, vagy gyűjtés sem több 500 frtnál.

Időközben szóba jött, hogy ha már Budavárban nem állíthatják föl a szobrot, mégis nyitabb helyet keressenek neki, mint a budai várhegyen túl eső Krisztina-város. A vár alatt a budai Dunaparton levő Fazekas-tért szemelték ki; de e tervnek ismét az állt útjába, hogy terveztek oda színházat, meg református templomot is. Ekkor aztán határozottabban nyilvánult a kívánság, hogy a szobornak fent a várban adjanak helyet. És ez utoljára is megtörtént. Budavár egyik szép terén, melyet Disz-térnek neveznek, találták meg a helyet. Most már ott áll a szobor.

Már az 1889-ik év következett el, mikor Zala György szobrászunkat megbízták, hogy készítse el az emlékművet. A bizottság 36,000 frtra számította a költségeket. Zala csakis a költségekre nézve kapott tájékozást, más egyébre nézve pedig művészi szabadsággal élhetett. Ép akkor készítette az aradi vértanuk emlékét. Az új megbízatás is épen ebből a korszakból kívánta a művészi ihletet. Első terve egy zászlót lobogtató honvéd volt, mely alatt a talapzaton Hungária alakja állt. De a művész lemondott e vázlatról, mert az aradi szabadságszobornál is Hungária alakját használta. Új vázlatához fogott, melyet aztán a szobor-bizottság ez év elején nagy tét-széssel fogadott. A mű érczbe öntése sürgős lévén, a művész a brüsszeli „Compagnie les bronzes“ állami érczöntő műhelylyel szerződött, a hol ágyúk érczét használják föl s jól értik a szobrok készítését. Duckerts buda-

A budai honvéd-szobor leleplezése.

— 1893. május 21. —

Az 1848—49. Történelmi Lapok eredeti képe.

pesti belga főkonzul járt közbe, hogy a munka a kellő időben elkészüljön, s ezért a művész a nagy gipsz-mintát a belga állami múzeumnak ajándékozta.

Az érc-szobor a Díszter éjszaki részén, a kriszti navárosi bástyák közelében, a hol a honvédek először törtek be Budavárába van felállítva. A talapzat *Schickedanz Albert* építész tanár terve szerint készült, s gúla alakú. Magassága 5 méternél valamivel nagyobb; esztergommezei pátyi követ használtak hozzá, mely sárgás és hasonlít a márványhoz, de keményebb. Izléses díszítésekkel van ellátva. A talapzat aranyos felirata ez:

1893. MÁJUS 21.
SZABAD HAZÁÉRT.

E fölött babérág bronzból és aranyozott csillag. A babérágot átfonó szalagon ez olvasható; „A névtelen hősöknek.“ Maga az ércszobor 4 méter 80 centiméter Két alakja jóval magasabb az életnagyságnál

Zala szobra a győzelmes ostrom eszméjét fejezi ki, s egy diadalmas honvédet tüntet föl, ű kit a dicsőség géniusza megkoszoruz. Alól összetört ágyú, s ezen áll a győztes honvéd, mintha most lépett volna föl a bástyafokra, baljával a hadi zászlót emelve magasra, jobbában pedig a kivont kard alábocsátva. Az ostromban megsebesült, s homloka át van kötve kendővel. A deli alakban férfias erőt testesített meg a szobrász, az arc pedig lelkesült. A győzelmesen feltartott zászló czirádái a szabadságharcz zászlóinak ékítését utánozzák, középen Magyarország patronájával, a kis Jézust tartó Máriával

A zászló-szalag felirata: „Szabadság vagy halál.“ A honvéd mögött emelkedik föl a szobrászati merészen alkotott géniusz, mintegy lebegve kiterjesztett szárnyain. Csak jobb lába érinti az ágyút, balja pedig a zászlóba kapcsolódik, melyet mintegy átölel, míg magasra emelt jobbjá koszorut tart a győztes feje fölé, s arczán diadalmas öröm látszik. Hosszu és gazdag redőzetű ruhában az antik görög alakokra emlékeztet.

Zala szobra nemcsak eszmét fejez ki, hanem a technikai kidolgozásban is nem közönséges feladatokat oldott meg. A nyilvános helyekre szánt szobrok rendszeren nagy tömegűek, a tartósság kedvéért. A művésznak számítani kell az öntés nehézségeire, meg arra, hogy az idő viszonyosságai elé erős ellenállást adjon szobra részleteiben is. Zala azonban megbízván a bronzba öntés technikai nagy haladásában, a jó anyagban, könnyű és sok részében áttört szobrot alkotott, s a plasztikában szakított a rendes sablonokkal. A csoportozat több része egészen szabadon van dolgozva, a nehézkes vagy vaskos összeköttetések nélkül. A géniusz alakja könnyen lebeg, bátran terjeszti szét szárnyait, s a művész minden habozás nélkül magasra tartott zászlót helyezett a honvéd kezébe, lengő szalaggal. Az egész mű az öntudat és élénk képzelődés alkotása. Öntését is igen sikerültnek mondják.

A szobor költségei 37,000 frtra mennek.

A szabadságharcz emléke azon a téren áll Budavárában, melyen e csendes városban legtöbben megfordulnak, ide vezetvén a kocsiközlekedésre való Albrecht-út a Ferencz-József-kapun keresztül. A tér nagy és hoszszakús. A szobor nem a közepén van elhelyezve, hanem hátrább, a Tárnok- és Uri-utca közti házak előtt és az evangélikus templom felé tekint. E templom és mellette az iskola abba a házcsoportba tartozik, mely a Dísz-tér elválasztja a Szent-György-tértől, a hol a Hentzi-féle oszlop emelkedik.

Budavár megvívása a fehérvári kapunál.

Hentzi halála:

Ma-*yar* dicsőség, mi valál?
Hullócsillag? mely tündökölt,
Aztán lebulított a magasból,
És mindörökkre elnyelé a föld?...
Petőfi.

Ugy volt készítve a vár körülvételére kirendelt csapatok menetrendje, hogy azok bár különböző úton, de egy és ugyanazon időben érkeztek meg állomásaikra. Mi — a zalamegyei önkéntesekből alakult 47-ik honvédzászlóalj — Komárom fölszabadításáról jöve, Tatán és Budaórsön át a kis Svábhegyen állapodtunk meg. Gyönyörű, verőfényes tavaszi nap délelőttje volt, midőn a budai erdőkön keresztül a nagy Svábhegyre értünk, s mintegy varázsütésre kitérült előttünk Budapest nagy-szerű panorámája. Hatalmas „éljen!“ kiáltásban törtünk ki, fővegeinket lelkesülten emeltük magasra és fogadást tettünk, hogy a várt, mint pár nappal előbb Komáromot, minden áron föl fogjuk szabadítani; mire megperdültek a dobok, kibontottuk zászlónkat, s mintha valami vigalomra mennénk, dalolva, jó kedvvel huzódtunk a völgybe le, s onnét föl a kis Svábhegy északi oldalára, ép átellenében az ugynevezett fehérvári kapunak. Itt azután Isten szabad ege alatt elhelyezkedtünk, mert sátrakat csak hetek múlva katpunk.

A kis Svábhegy tetején egy 12 fontos üteg foglalt helyet, melynek mi szolgáltunk fedezetül. Lélekemelő volt, a mint a nagy Svábhegyről leereszkedtünk, látni, miként bontakoznak ki a hegyek közül csapatjaink és népesítik meg a vár elhagyatott környékét. Az öreg Gellérthegey mögöttélre foglaltak állást fölös számban dicső huszárjaink, a városmajort szinte azok szállták meg. E két szélső pont között helyezkedett el az ostromló honvédség. A főhadi szállás a nagy Svábhegyen volt.

Most pár órai csend állott be, mig t. i. a fővezérnek a vár feladását követelő üzenetére Hentzitől a tagadó válasz meg nem érkezett. Erre megkezdődött az ágyuzás; de ez inkább csak *tüntetés* számba ment, mert természetesen 12 fontos ágyuinkkal nem sok kárt tudtunk tenni a várbelieknek. Ezért sokan már akkor megrótták a vezényletet, hogy vétkes időpazarlás volt ostromra jönni ostromágyu nélkül, és méltán, mert ha Görgey nem áltatja magát azzal, hogy az utóbbi időben folytonos kudarcot szenvedett ellenség egyszerű felhívásra is kapitulálni fog, hanem mindjárt a megszállásnál hatalmas erővel támad, rövid napok alatt eldől a vár sorsa, s mehetünk a futó ellenséget megsemmisíteni; mig így kénytelenek voltunk nyolcz napot vesztetni az ostrom-ütegek Komáromból való megérkezéseig; mert a komoly munka csak ekkor kezdődött. *)

Végre a kis Svábhegyre felhuzott 24 fontosok megkezdtek működésüket, a bástyának folyton azon oldalára irányítva lövéseiket, mely a fehérvári kaputól fölfelé egy ölnyi távolságban terült el. „Minden kezdet nehéz“: úgy a réstörés is eleinte lassan indult meg; de a mint a bomlás megkezdődött, minden lövéssel nagyobbodott a nyílás; a kimozdított kövek csörömpölve hömpölyögtek a völgybe alá, s utánuk a törmelék egész lejtőt képezett, szinte kínálgatva süppedő, domboru hátát a megmászásra.

Az ellenség természetesen nem hagyta üdvözlétünket felelet nélkül. A köröndökből, főleg éjjelenként, kétségbeesett ágyuzást intézett felénk.

De csodálatos járása van ám annak az ágyugolyó-bisnak. Dáczára, hogy 22 nap alatt száz és száz golyó

*) Lásd ezekre nézve Görgei István munkáját. II. k. 253—313 l. Szerk.

köszöntött át hozzánk, mi a hegy oldalában feküdtünk, sütöttünk, főztünk, aludtunk oly nyugodtan, mint akár csendes otthonunkban a nélkül, hogy pár esetet kivéve, nagyobb veszteséget szenvedtünk volna; a legtöbb golyó fejünk fölött repült le a völgybe, hol természetesen senki sem tanyázott. Reggel sokszor csak őrsemeinktől tudtuk meg, hogy az éjszaka ismét borzasztó ágyuzás folyt.

Végre a döntő percz közeledett. Hentzi garázdálkodása a védtelen Pest irányában már türhetetlenné vált; milliókra ment a kár, a mit a fővárosnak okozott; de a mi bástyánk is már oly széles nyílást mutatott, hogy, úgy látszik, mintha azon minden nagyobb nehézség nélkül be lehetne a várba jutni; tehát meg kellett a szerencsét próbálni.

Az első kísérlet csak körültekintés volt; előjátéka a nagy drámának. Május 19-én éjjel ágyuink szakadatlan bömbölése mellett elhagyta állomását az ostromló sereg, s ovatosan egész a vár elejéig haladt, s közvetlen közelben tudomást szerezve a feljuthatás helyesebb irányáról s a szükséges ostromló szerekről, kevés idő múlva, minden veszteség nélkül visszahúzódott. Másnap aztán, mintha az előző éjjel misem történt volna, mindkét részről tovább folyt a szokott ágyuzás és bombázás.

Május 20-án este ki lön adva a parancs, hogy a zászlóalj fegyver alá sorakozzék, az erősebbek közt létrát osztottak ki, s mindenki egy kevés szíverősítő italt kapott. Éjjél után 1 óra tájt, félhomályban az ágyuk folytonos működése közt kimozdult az egész tábor, lassanként közeledett a vár aljához; itt megállt, csatárlánczot képezett s megkezdődött a vároldal megmászása, mire ágyuink elhallgattak; de annál erősebben vette kezdetét a puskaropogás, mely az ostrom bevégeztéig egy perczre sem szünt meg többé. Az ellenség közeli ágyui nem sok kárt okozhattak felsiető csapatainkban, mert nem lehetett velük lefelé elég biztosan irányozni.

Az ostrom előtt az a hír terjedt el közöttünk, hogy a várba szorult Ceccopieri nevű olasz katonaság nem fog tüzelni a kibontott tricolorra. Ez azonban csak biztató szóbeszédnek bizonyult; mert hát a bárkitől jött, elég szép mennyiséget képviselt a golyóknak az a száma, mely a bástyákról aláhullt, és csak csapatjaink erélyes és gyors föllépésének köszönhető, hogy sortüzeit az ellenség nem sokáig ismételtgethette s nagyobb veszteséget nem okozott.

Több áldozatot kívánt a vár ostroma a létrások közül, kiket az ellenség a bástyák mögül heves puskatüzzel fogadott, s kik számosan buktak alá a magasból, a mi azonban nekilelkesült honvédeinket nem akadályozta meg a fölmászásban; egy helyett jött tiz.

... De ime, egyszerre egetrengető „éljen!” kiáltás tört ki a küzdők között, a 47-ik zászlóalj derék zászlótartója, *Pünkösdi József*nek imponáns alakja feltűnik a romokon, s kitüzi elsőnek a háromszinű lobogót. Új életet, új erőt kelt ennek megpillantása a fáradt fiukban; érzi mindenki, hogy innét most már csak előre szabad törni, vissza nem, habár száz halál tátongna is feléje. Sűrű tömegben rohan a zászlóalj a résen át a várba, s az ellenséges gyalogságot lefegyverzi. A disztérről szemközt egy újabb ellenséges csapat tűnik föl, mely egy kartács-ágyut tol előre és tüzelni készül; egy tollas kalapu osztrák tiszt rendezkedik körülötte és vezényel tüzet. Azonban alig pillanatja meg a rohammal előre nyomuló honvédséget, hátat fordít és menekül; egy pillanat, *Pünkösdi József*, ki zászlója helyett puskát ragadott, s *Hertelendy Kálmán* százados, egyszerre céloznak, lőnek, s a futó osztrák tisztet leterítik; odafutnak s fölismerik benne a vár parancsnokát, Hentzi tábor-

nokot. Ekkor már zászlóaljunk a disztérré ért; itt volt felállítva az ellenséges lovasság. Ez egyszerű felhívásra leszállt lováról és minden küzdelem nélkül megadta magát. Hentzit beszállították egy házba és orvost hívtak hozzá, ki megvizsgálta és ápolás alá vette; azonban, a mint tudjuk, még aznap meghalt.

Most oly jelenet következett, mely leirhatatlan. Zászlóaljunk a vár más pontjain behatolt honvédbajtársakkal találkozott... A vár sorsa eldőlt. A győzelem teljes volt. A küzdelem, az öldöklés megszűnt, helyét a diadal mámora s a testvéri ölekezés váltotta föl. Csak itt-ott hallatszott még fegyverropogás. A tilalom daczára t. i. többen behatoltak a házakba, s itt lövéssel fogadtattak. Kik voltak az órgyilkosok? az elbujt ellenséges katonaság-e, vagy a vár lakói? nem lehetett kitudni; annyi bizonyos, hogy midőn később az elesetteket összeszedték, s nyílt kocsikon a temetőbe szállították, a házakban több honvéd hullájára akadtak.

Székes-Fehérvár, 1893. máj. 5.

Budavár bevétele.

Budavár bevétele szegény hazánkra, mind akkor, hogy a törököktől, mind most, hogy a németektől, annyi véráldozattal visszafoglaltak, a leggyászosabb a legszomorubb esemény. Ha már Mohácsnál el kellett bukni önállóságunknak, miért rohant *Petneházy* oly vitézül elől a Budavár bástyáira? hadd bírta volna a török addig, míg Belgrádot, s most mint a kis szerb ország, független volna Magyarország is, még a mellé a török járom nem is volt oly súlyos és lealázó, mint a német iga.

Ha 1849-ben Hentzit ott hagyja ülni abban a megátkozott Budavárában Görgei, s a nagy-sarlói győzelme után megyen Bécsbe, s tizezer *huszárt* nem hoz vissza Budát ostromolni, későn jön, vagy talán nem jön a muszka. Nem Világosnál veszett el hazánk ügye; hanem először mikor a pákozdi csata után a Móga és Teleky alatt visszaparancsolta Bécs alól a Jelasichot üldöző magyar hadakat. Táblabíró politika. Másodszor Budavár *egy hónapba került* bevételével. Az az ember, a ki nem tudja mi az az egy hónap a győztes, mi a megvert sereg, az az egy fővezér, vagy az ellenséggel titkosan ért egyet. Mint itt mentsége Görgeinek, az a mit Kossuth ellenségei beszélnek, hogy Kossuth parancsolt reá, hogy jöjjön vissza vegye be Budát, hitvány beszéd (?); tudott ő engedelmeskedni ha akart, éppen úgy tudott engedetlen is lenni.

Eljövén a hire Debreczenbe is, hogy a tápió-bicskei s más apróbb gödöllői stb. vesztett csatái után üzelve a mieink által, kiüríté Pestet és csak a budai várban hagyott őrseget, s a Duna mindkét partján felfelé huzódik a német, unokatestvérem a még élő öreg Ábrányi Kornél, testvérbátyja Emil, egyike a legeszesebb fiatalembereknek s íróknak akkor Magyarországon, felszólított, hogy ő nejjével és én fogadnánk egy jó debreczeni paraszt kocsit és menjünk Pestre, még Budapest akkor nem volt. Ötven ezüst frt ló és ember élmezése az uton bérért, jó öt lovas előfogatunkon beértünk harmadnapra Pestre, s beszáltunk a Griffbe; most a pannonia, akkor földszintes paraszt fogadó.

Örjüngéssel határos örömlázban volt a pesti lakosság, Budán odaáltal siri csend és gyász. A szűkebb utcák, a vácsi, a kigyó, az úri stb. járhatatlanok voltak bérkocsin. Kötelekkel több helyen keresztül voltak kötve az emeletes házak ablakai, vagy tetőzetei, s a mily széles volt az útca, oly széles nemzeti zászlók lógtak le földig a burkolatig, még gyalog is bajos volt a járás-kelés a házak tövével. A vendéglőkbe, kávéházakba mindenütt zene és öröm lárma. Ma is ilyen lenne, ha stb. stb.

Értesülvén, hogy Pest katonai térparancsnokául kevés katonasággal, jó barátom Patay István hagyatott, s lakik a Fejérhajó vendéglő első emeletén most az elhanyagott Fejérhajó helyén szép utca van, — reggel hozzá siettem. Tisztek társaságába találtam őt reggelizni; ott volt Böszörményi Laczi százados is, és a mindenütt fellelhető Bizai Miska és Both Pál a polgári rendből. Örömmel fogadtak, Debreczenből híreket hozván.

Akkor a Dunapart lejtős, szemetes, ronda volt, tetején az új palotásor, az Angol királyné előtt felfelé nem létezett széles kocsiút, más emeletes házak képeztek a Dunasort. Megtudva a pesti nép, gazdag és szegény, hogy Görgei serege nagyobb részével jön vissza Budát bevenni, egy napon a dunaparti házak ablakai pénzért béreltettek ki, száz meg száz nő és leány, mint páholyból várta a nagy szindarab kezdetét, a széles Dunaparton, a padlótól megfosztott lánczvidéktől lefelé és felfelé ezer meg ezer bámuló sokaság. Május 4. napján 8—10 óra közt, egy ágyulövés dördült el, s ezen lövésre a Szt.-Gellérthegyről, hol még nem állt a most Budapestet fenyegető Citadella, szaladtak le a várba a kiállított őrk, jel volt ezen lövés, hogy a vár észrevette az Ó-Buda felől érkező magyar előcsapatot, s kész a védelemre.

Minek előtte a vár bevételét irnám le, szóljunk egy pár szót Hentzi tábornokról. Azt állítják sokan, hogy mikor ő magyar fogoly lett, tisztii becsület-szavát adta, hogy ellenünk nem harcol; hol a pozitív adat ezen állítás bebizonyítására? de én nekem van, igaz, csak negatív adatom, az ellenkezőre. Ha egy katonatiszt, fogóságba esve, becsületszavát adja, hogy nem harcol, szabadon engedik járnivaló azontul. Hentzi mindig őrizet alatt volt. Mikor a magyar kormány januárban Debreczenbe ment, Hentzit őrzőjével, a most is élő Molnár István vezénylő főispánnal, Vekerle miniszter ipával, akkori fiatal honvéd-hadnagygyal Pesten felejtették. Mikor Vindisgrätz vasassai már Pest utcáin lovagoltak, Hentzi így szólt Molnárhoz: „Nézzén csak le, a mi szerepünk változott, most én őrizhetném önt, hanem én másat mondok, vesse le azt a honvédruhát, ott az én ezivil öltönyöm vegye magára, magastetejü kalapom tegye fel s menjen a hogy tud a magyarok után. És Molnár Pista megszabadult Más okok azok, melyekért a Hentzi név, a Hentzi szobor, alávaló emlék.

Azok az én élő kortársaim, kik 48 előtt ismertük Budavár romjait, megmondhatják mi volt az. A faltető részint az emberi kéz, részint az idő foga által majd mindenütt lebontva. A Pestre néző oldalon boldogult József nádor várkertje Feljárás a hajóhidról, a most is álló déli kapun. Hogy ez az elhagyatott történelmi rom emlék lehessen valaha az akadály, hogy egy szabadságért küzdő győzelmes magyar sereget feltartóztasson útjában, s vezérét meggátolja nyert csatái kiaknázásában, felhasználásában, azt ugyan nem képzelte senki. Kétes gondolatokra ad okot az is, hogy az átkos várrom tatarozása télben, hogy a sár a kövek rakásánál meg ne fagygyon, meleg vízzel tétetett. Jó hogy azt nem mondják Kossuth ellenségei, hogy ez az ő egyetértésével történt, hogy legyen ok Görgeit győzelmes útjából visszaparancsolni.

Talán alaposabb lenne azoknak okoskodása (?) kik azt mondják, Görgeivel volt már akkor a németnek titkos egyetértése, hogy legyen látszólagos ok, ötezer huszárral, faltörő nagy ágyuk nélkül visszatérni, s egy hónapi időt elvesztegetni Budavár romjai bevételével. *)

Legelől jöttek a császárfürdő felől a Kmetty hadtestéhez tartozó 10-ik zászlóalj vitéz csapatai. Egetrázó éljen! kiáltásba tört ki a pesti oldalon ácsorgó s bámuló nép sokaság. Talán ha belettek volna rakva a lánczvidéki padló, ezen sokaságból is százak rohannak át csatlakozni a honvédekhez. Pedig ez az első roham, az erős tölgyfákból készült palisádok mellől lövő katonák golyói által visszaveretett több sebesült és halott veszteséggel. Kmettynek ezen tettét el is ítélte minden ember, tudhatta azt Kmetty, hogy a palisád nem nádfal, s nem gyékényből rakatott.

Az első gaztette Hentzinek itt kezdődött, mit becsületes katona neki nem ártható fegyvertelen nép sokasággal szemben nem tehet. Ágyugolyóval lövetett által a népre, azért mert örült a honvédek támadásának. A legelső golyó a Lloyd-épület falába furódott, második, harmadik s több lövés követte, a nép szaladt, az ablakokból a bámuló nők eltűntek. Több golyót kapott a nagy redut homlokzata, hol az országgyűlés a Debreczenbe való elmenetel előtt tartatott. Az Angol királynő vendéglő portása, ki nagy botjával alant a kapuba ácsorgott, fél lábát térdig elvesztette. Ezen sikertelen első kísérlet után seregeink elszállásoltattak, a huszárok a Szt.-Gellért-hegy háta megett, Görgei Komáromból nagy faltörő ágyukat, mosarakat, szóval a bevételhez szükséges löszereket hozatott. Mig ezeket helyreállították, hogy a vár a rés lövetéséhez hozzáfoghassanak, napok multak el. Ezen napok alatt bombáztatta meg háromszor a nyomorult Hentzi Pestet, el akarta pusztítani a múzeumot, a színházat, az ideiglenes németet fel is gyújtotta akaratlanul. A Fejér hajóba is becsapott egy bomba, két emeletet átszakított; jónak látta Patay a Fehér-ló vendéglőbe tenni ki szállását, meddig a vár lövegei nem hatottak. Az első bombázás után a várhoz közelebb eső részéből Pestnek, ki nem tudott más helyre költözni, a városligetbe s az Orczy-kertbe, részint deszka, részint gyékény és vászon-sátorokba huzódott, utcák voltak ilyen rögtönzött sátrakból, sokan ott kün főztek, sokan beküldték főzni cselédjeiket, s kész ebédet vitettek ki, odabent hálatták, mert sok rablás történt az üresen hagyott szállásokon. Fegyveres őrcsapatokat járatott a rendőrség és Patay az utcákon.

Az elhelyezett nagy ágyutelepekből a Szt.-Gellérthegyről, a Sváb-hegyről, hogy folyt a vár lövetése, hogy égett le egy éjjel a nádori lak? hogy felelgettek vissza a várat védő ágyuk? hosszas lenne leírni.

Végtére május 20-án viradóra este így szólt hozzá Patay: Titkot mondok, ma éjjel be lesz véve a vár, ébren légy, én is által vagyok parancsolva zászlóaljammal, a hol tenni kell, ott Patay nem hiányozhat. Sok lábtót vittek át Budára, este a láger spitálnál felállított régi hajó hidon, mely akkor egyedüli közlekedő út volt Pest és Buda közt. Mikor sötét lett, egy férfi cselédet, ki egy nagy pokróczot hozott magával, kértem el Kállay Péter bátyámtól, s leültünk a Dunaparton. Tíz óra felé, holdatlan sötét éj lévén, megkezdődött az egész vár területén az apró fegyvertűzelés, de legerősebben ott, hol a várfal mintegy harmincz öl szélesen ledőlt.

Éjjelig néztem a sikertelen küzdelmet, s hallgattam a borzasztó lármat. Néptenger virrasztott a Dunaparton,

*) Ez természetesen csak a tisztelt cikkíró úr véleménye. Szerk.

nem félt, hogy Hentzi átlövet, el volt erősen foglalva. Elálmosodván, bementem Kállay Péter szállására, az inasnak meghagytam, hogy ha elhallgat a zaj s be lesz véve a vár, költson fel. Le se vetkeztem, reggel négy óra tájban a cseléd felköltött, még egyes puskalövések hallatszottak a várban; általmenni nem volt szabad senkinek. Hét óra körül, mikor a nap már melegen sütött, közel hozzám egy ladikba két ösmerősöm ülven be, az egyik Somosy Ignác képviselő, és egyszer már a Közlöny szerkesztője, Debreczenből jöttek, Görgeitől volt engedelmők a Dunán való átszólakázásra, magokkal vittek; a hol a rés lövetett, ott mentünk fel mi is. A lábtók még a falakhoz voltak támasztva, s az éjjel elesett honvédek hullái el voltak már takarítva alól, de fent a várban irtóztató látvány tárult el szemeink előtt. A földön heverték a számtalan elesett németek hullái, volt köztök olyan is, ki utolsót vonaglott, tátongott. A nap melege a holtakat már büzhödtté tette. A szemét a vár utcáján egy hónap alatt térdig ért. Így lépdeltünk által holtakon és haldoklókon, a régi világban a helytartótanács nagy épületéig. A boltozatos nyitott kapu alól neveinket kiabálták, „Náci! Laczi! gyertek ide”. A 9-ik veres sapkás zászlóalj tisztjei voltak, reggeliztek. Ezt a zászlóaljat hagyta Görgei a várban. Bent az udvaron reggeliztek az altisztek és a közhonvédek. Itt halottam meg, hogy Hentzi elesett s bár halálosan sebesült, de még él; Görgei megkereste, s beszélt vele. A várból lementem Somosyval a lánchíd fög. Ő ment Bertalan testvérét a 10-ik zászlóaljtól felkeresni a Császár-fürdőbe, ki ott feküdt gyógyulófélben, mert vállába golyót kapott a Kmetty által intézett első roham alkalmával. A lánchídfőnél megnéztük azt a helyet is, hol egy német főtiszt két hordó puskaporral felakarta a remek művet vettetni, őt magát megölte, de a hídfőn, csak a fellobbant puskapor füstjének nyoma látszott.

Hentzit egész katonai tisztességgel temették.

Beraktván másnap a lánchíd padló, a Pesten időzött gyalogság és a budai oldalon lovait kihizlalt huszárság, jó kedvvel mentek folytatni félbeszakított útjokat. Késő volt!! Magyarország szent ügye Budával elesett.

Tolcsván, május 5.

Id. Mezős Lajos

Részlet Budavár bevételeéről.

Budavár ostroma alkalmával a Kmetty tábornok hadosztálya Ó-Budán volt elszállásolva. E hadosztályhoz tartozott az „első utász zászlóalj” első százada is, melynek 4-ik szakaszában szolgáltam magam is, mint szakaszvezető, tiszteletbeli őrmester czimmal.

Nevezetes helyre állított végzetem, melynek nagy horderejét magam is átérvezve, tizszeres lelkesültséggel, s halált megvető bátorsággal vártam a történendőket.

1849. évi május hó 18-án este 8 órakor századosunk lakása előtt összegyűltünk. Könnyű felismerhetés végett balkarjára mindenikünk fehér szallagot kötött; a részünkre előre elkészített létrákat átvettük és megindultunk Budavár felé. A Császár-fürdő előtt letértünk a Dunapartra, ezen haladtunk egész csendben a Bomba-térig, itt létráinkat letéve, megállottunk. Lövés ezen egész idő alatt, egyik fél részéről sem tétetett.

Rövid pihenésünk két ágyulövés által lett megszakítva. Jeladás volt ez hadtestünk részéről, mire a

várnak valamennyi lövege megszólalt, s záporosó módjára hullott a golyó a Bomba-térre. Századom a közeli szerzetes templom falához húzódott és ott állott egész éjjel át. Ez éjjel a sűrű bombázás, a Bomba-tér kövezetét teljesen tönkretette. Három ház a várbeliek által felgyújtva leégett. Reggel felé azután egyesével mentünk át a tér tulsó szegletére, s szorosán a házak mellett húzódtunk vissza Ó-Budára.

Május hó 20-án este 8 óra felé megint kivonultunk a Dunapartra. Létrákat ezuttal nem vittünk magunkkal, mert reméltük, hogy a Császár-fürdő mellett a pár napnál előbb elhagyottakat megfogjuk találni. Előnyomulásunk közben ezuttal akadályra is találtunk. A lánchíd és a vízhozó-gépház szegletén levő erősségből (Palisádák) két ágyú szórta pusztító golyóit reánk. Századosunk egy apáca-zárda előtt századát megállította, mit az ellenség észrevéve, még biztosabban czélozott reánk. Erre századosunk bevezényelt az említett zárda udvarára bennünket, holott századának a Bomba-térig kellett volna mennie, attól pedig még jó távol voltunk. Én századomat nem követtem, hanem három köz-utászszal a Bomba-térnek a Császár-fürdő felé eső szegletéig mentem.

Reggel felé, azaz május 21-ik napjának hajnalán szeretett vezérünk Kmetty tábornoknak következő dörgő szavai hatoltak el hozzám: „utászok előre!” A legnagyobb sietséggel csatlakoztam három emberemmel együtt csapatához vezérünknek, ki bennünket a lánchíd és a vízhozó gépház szegletén álló erősséghez vezetett, honnan már semmi lövés nem volt halható. A Bomba-téren meglett, s felszedett létráinkat az erősség falához támasztottuk, felmáztunk s betekintettünk az ellenség által üresen hagyott tere. Tiszta volt az már. Csupán egy fegyvertelenül futó osztrák katonát fedezhettek fel éles szemeim. De már a következő pillanatban nem láttam semmit a szemképráztató villámlás miatt, s az ezt követő dördülés után roppant erővel vágattam létrástól együtt a földre. Sejtettem, hogy a lánchídat robbantották fel, s gondolva, hogy ezt most a vár felrobbantása fogja követni, feleslegesnek tartottam fekvő helyzetemből talpra állani. Lehunytam szemeimet és vártam a temetésemet. E helyett azonban Kmetty vezérünknek következő szavait hallottam: „Kelj fel öcsém, a vár be van véve.” Felgrottam s kimondhatatlan öröm érzete járta át egész valómat, midőn az egyik bástya ormán egy délczeg honvédet pillantottam meg, ki kezében magasra tartva, büszkén lobogtatta drága háromszínű lobogónkat. E lelkesítő látványnak Pestről is több ezer nézője akadott, kik fővegeiket, kendőiket lobogtatva, tomboló lelkesedésüknek hatalmas „éljen”-ekben adtak kifejezést. Most 44 év elmúltával is hiven és örömmel emlékezem eme magasztos eseményekre vissza.

Mi azután a bécsi kapun át akadálytalanul jutottunk a vár belsejébe, hol a még helyenkint javában folyó harcokba elegyedtünk, s Budavár teljes bevételeét bevégezni segítettünk.

Néhány nap mulva Székesfehérvár városának egyik nagy térhelyén, azok sorában, kik magukat Budavár bevételeinél kitüntették, lettem megdicsérve, s kiténtetésül egy-egy darab aranyat kaptunk azon aranyokból, melyeket a Hentzi hadipénztárában találtak.

Felső-Bányán, 1893. máj 1.

Tenki Sándor

honv. utász-őrmester.

Budavár 1849-ki ostroma megkezdésének rövid története.

Kmetty György ezredes, hadosztályparancsnok Vácson vette a fővezér rendeletét, hogy Esztergom felé kerülve Budavár megostromlására vezesse seregét.

A hadosztály április 28-án Vácra kiindulva kompokon szállott át a Dunán N.-Marosnál, s a visegrádi partokon telepedett le. Élvezte a visegrádi nép vendégszeretetét, s ott töltötte a szép tavaszi éjjelt. Május 3-án, Esztergom érintésével Szent-András határában ütött tábor. 4-én korán reggel Kmetty György ezredes a hadosztály összes főtisztjeit összegyűjtötte, s Görgeinek egy rendeletét mutatta fel, mely szerint még azon napon a Budavár alatti vizigépet megsemmisíteni, s ez által a várórségtől az ivóvizet elzárni tartsa hadosztálya feladatának.

Értekezett azután Kmetty ezredes a hadosztály tisztikarával az ostromló csapatok elrendezésére nézve is. Ezen értekezlet folytán a X-ik honvéd-zászlóalj tisztjei egyhangulag — a tűzpróbát már sokszor kiállott csapatjuknak — kérték a csata megkezdését átengedni.

Igy vált határozattá, azután ténynyé, hogy Budavár ostromát május 4-én, déli 12 óra felé a X-ik honvéd-zászlóalj kezdte meg. Hogy a hadosztály többi csapatjai milyen sorrendben következtek, arra már nem emlékezem, de azt tudom, hogy az ostromnál a X-ik zászlóaljat követte egy vadász-csapat, a 23-ik és 45-ik zászlóalj.

Éjjeli táborunkból kiindulva, a harci dicsőség reményétől lelkesülten haladtunk Ó-Buda felé, magunk előtt hajtva a várórség czirkáló csapatjait. Ó-Budán a nép, elejétől végig a legmelegebb kitüntetéssel fogadott. Minden ház előtt étellel, itallal vendégelték bennünket. A nők szebbnél-szebb virágokkal halmoztak el. Ily ünnepies diadalmenettel értünk a Bombatérig.

A X-ik zászlóaljnak öt százada volt jelen, s rohant a Bombatérre, a főútat elzárt palisádáknak. Ezen zászlóalj szenvedte azt a szörnyű veszteséget, hogy 85 halottja, egy főtiszttel és zászlótartójával maradt a főúton. A tudósítóval öt főtiszt, köztük Adán Toxini őrnagy és százegy néhány közvitéz sebesült meg.

A palisádákkal szembeni tehetetlenséget fokozta azon körülmény, hogy az ide vezető főút házai, mindkét oldalon a várórség katonáival voltak megtöltve, kik, mint a sebesülésekből is kitűnt, az emeleti ablakokból szórták biztos lövéseiket, a palisádákból pedig puska és kartács golyókat katonáinkra, míg ellenük az ostromlók csak egy-egy sortüzet adhattak, s szuronyaiknak sem vehették hasznát.

Ezután Ó-Budára vonult vissza a hadosztály, s azon állásából intézte többszöri támadását a tizenhét napos ostrom alatt, a vár bevétele napjáig 1849. évi május hó 21-ig.

Szatmár, 1893. máj. 1.

Tóth Sándor
nyug. igazg. tanító.

Budavár ostroma az egykoru hírlapok után.

Május 4. Győzelmes hadaink közelegnek immár Mátyás magas vára felé.

Zsámbék felől hallatszik az ágyú dörgése; a János-hegyről háromszinű zászlóink lobognak, kísértetve ezer meg

ezer vitézektől agg Buda felé. Csapataink egy része Ó-Budát és a vízi-várost már megszállotta; a bombatéren lobogóink vannak kitűzve s a Dunapart hosszában huszárok és uhlánok állanak.

12 fél óra. Kemény ágyúlövés riaszt fel bennünket asztal mellől. Vagy nem riaszt föl, hiszen ez ismert, e kedves hangok nem rémítenek minket, hiszen e hangok a magyar szabadság dörgő beszéde.

A főroham Ó-Budáról történik a bécsi kapu ellen; mindazáltal az ellenség több oldalról fog nyugtalanítani.

1 órákor. A Dunaparton leirhatlan örömrivalgás hangzik; a nép tömegesen tódul oda; a Gellért-hegyen mintegy 20 huszár jelenik meg; egyenesen a csillagásztorony felé lovagolnak, s kitűzik diadalmas zászlóikat. Kettő közülök nemsokára le a Dunaparra jó egész a hid közelébe, hol a népség hozzájuk tódul, kérdezősködnek, s visszalovagolnak.

Mily epedve várják budai testvéreink a megszabadulás óráját: megtetszik abból is, hogy seregeink közeledténél láttára több magán- és középületeken kitűzetett a tricolor, pedig a vérszopók még a várban tanyáznak.

3 és fél órákor. Az ágyúzás, kis szünetekkel, folyton tart, s olykor maga az ég is bele menydörög. Az ég beborult; a nap felhőkbe takarta fényes arcát, hogy ne lássa a népgyilkos borzasztó tetteit.

Hentzi, a budai vár kétségbeesett parancsnoka, belátva, hogy nincs többé menekvés, ágyúztatni kezdi Pestet, honnan ő meg nem támadtatott, meg nem támadtathatott; löveti bombákkal, löveti kartácsokkal s tüzes röppentyűkkel, s lövetett a Dunaparton sereglő néptömegre 24 fontosokkal és gránátokkal.

4 órákor. Több épület meg van már rongálva a bombázástól. Azonban a vérszopó még nem érte el főczélját; városunkra szórt tüzes golyói eddig még nem gyűjtöttek. Polgártársaink közül már többen részint megsebesültek, részint lelövetettek.

A városi hatóság minden lehető rendelkezéseket megtett. Feckendők, vízfordó szekerek készen állanak, s a tűzoltók talpon vannak.

Városunk, nagy veszedelme dacára is élénk, vidor. Az utcákon fel s alá sétálnak; az ablakokból ékes nők néznek kifelé, csupán a Dunaparra tilos a menetel; ott örök állanak.

6 órákor. Épen most látjuk, hogy vitéz seregeink a szent Gellért-hegyre ágyúkat vontatnak. Most már a vár minden oldalról lövetni fog.

Esti 6 órákor. Tüzes röppentyűink jobbak, mint az ellenségéi. A várban már a banképület és több magánházak lángokba borultak.

Éjféltkor. Már két óra óta szórják városunkra tüzes gránátjaikat a várbeliek. Sok épület meg van sértve.

Május 5-én reggeli 2 órákor. A budai várban a burg egy részéről a mint kivehetni, több magánházakról borzasztó füst és lángfelhő emelkedik, Hentzi ágyú elhallgattak: Pestet nem lövöldözteti. A mieink elhallgattatták.

3 és fél órákor. Egy óra óta az ágyúzás mindkét részről megszűnt. Holnap többet.

Délután. Ma reggel óta folyton tart az ágyúzás mindkét részről; Pest ellen azonban már ritkábban történnek lövések.

Éji 11 órákor. A bombázás mindig erősebb, a rácz és víziváros tájékán sűrű lángok emelkednek az ég felé: Pest folytonosan bombáztatik.

Május 6-án reggeli 5 órákor. Még mindig vastag; füstfelhők látszanak a budai oldalon.

Épen most halljuk, hogy Irányi kormánybiztos felszólitá Görgei tábornokot, miszerint egy parlamentairt küldjön Hentzihez, azon meghagyással, hogy ha Pest lövetésével föl nem hagy, a vár bevétele esetében egész seregével irgalom nélkül le fog konczoltatni.

A budai várba vezető három csatorna közül kettő már a mieink kezében van.

Délután 4 óraker. Az ágyúzás szünni kezd. Nem tudjuk azonban, nem leszünk-e jövő éjjel a tegnaphoz hasonló vandalismusnak kitéve. Úgy hallatszik, hogy ágyúink már egy rést törtek a budai vár falán.

Pestről egymásután költöznek ki a félénkebb lakosok; csoportonként mennek szállást keresni a városligetbe, s Pest környékére, a hova el nem érhetnek Hentzi bombái.

Éji 11 óraker. A délután és alkonyat valamivel nyugalmasabb volt, az ágyúk sokszor órahosszat hallgatnak.

Május 7-én reggel 5 óraker. Az éjen át az ágyúzás több ízben félbeszakadt. Délelőtt csak egyes lövések voltak hallhatók, Pestre egy sem irányoztatott, különösen a Gellért lövetett.

Éji 11 óraker. A csendesebb éj után sűrű ágyúzás következett esti 6 óra felé, mely azonban későbbben egészen elhallgatott.

Május 8-án reggeli 5 óraker. Az éj, egyes lövések kivéve, csendesen folyt le.

A várból kibocsátott munkások beszélnek, hogy ott a sebesültek száma igen nagy, s a víz fogyni kezd.

A liget és Új-Pest menedékkül szolgál a szorongatott lakosságnak; az ott csekély számban levő szállások az első menekvők által lefoglaltatván, a későbbben tömegben tóduló sokaság a szabad ég alatt ütött tanyát. A kényelemhez szokott nép hangulata mind a mellett is a leghazafiasabb.

Vasárnap este 35 ágyú szállított vaspályán Palotára, melyek Új-Pestnél a túlpartra vitettek át, üdvözlendők Mátyás palotájának hivataln vendégeit.

Budáról jött huszárok beszélnek, hogy az irgalmas rend épületében vagy 500 horvát katona bujt el, hátban támadandók meg a majd ostromló magyarokat. Szerencsére azonban a gaz rablók elárultattak, s huszáraink által egy pár százán felkonczoltattak. A horvátok segélyére küldött bombák az épületet is felgyújtották.

Május 9. Ma reggel négy és fél óraker ismét irtóztatón kezdé ágyúzni Pest városát a budai basa s tartott az ágyúzás és bombázás egész 5 és egy negyed óráig, s így csaknem két óra hosszant. Két ház leégett, számtalan kéményen megrongáltatott; a redout különösen, az oszlopszat romban hever. Emberben azonban alig esett kár, mert az utolsó ágyúzás folytán Irányi Dániel kormánybiztos falragaszon személye és vagyona biztosítására szólította föl a lakosságot, egyszersmind a közhivatalok, pénz és irattárak és kórházakban levő betegek biztosításáról is intézkedett.

Ezen figyelmeztetésnek tulajdonítható, hogy semmi tetemes kár nem történt. A Károly laktanyából a betegek kivitettek az üllői úti kaszárnyába s az úgynevezett Lager ispotályba; mert Hentzi előtt semmi sem szent, még saját betegeit sem kíméli, a kikről pedig tudta, hogy a Károly kaszárnyában fekszenek, mégis mind a multkor, mind most azt is lövette.

Tegnap a várból mintegy 2000 embert menekülni engedtek, kik Ó-Budán húzták meg magukat. Ezek azt beszélnek, hogy Hentzi úgy nyilatkozott, mikép ha már nem fogja megtarthatni a várat, akkor a löport (állítólag 2600 mázsát) fogja megnyújtani s a várat légbe röpíteni.

Május 14 reggel fél 6 óraker. Tegnap este 7 órától kezdve éjfél után kettőig ismét negyedszer ágyúztatta Hentzi ártatlan fővárosunkat.

Pest fölött most egy nagy vörhenyes füstfelleg áll, melynek farka messzire lefelé húzódik, s mely a kerepesi úttól véve a budai várat egészen elfüdi. A véredek bizonynyal örvendenek a látványnak, de eljön nemsokára az igazságos istenítélet, midőn ők fognak bennünk tigriseket tapasztalni. Isten és emberiség elleni bűn az, ilyen ádáz vadállatokra kegyelmet s irgalmat pazarolni.

Fővárosunk tegnapi lövetését árulás innen a pesti oldalról idézte elő. Nem is képzelné az ember, mily ármányteljes módokat gondolnak ki az ellenség átkos szövetségesei; kiket magunk kebelében táplálunk; egy ily istentelen tettnek nyomára jöttünk.

Május 15. Tegnap óta szélcsend uralkodik a várfokon és táborunkban; csak néha, de nagyon gyéren bömböl egy vagy két löveg torka viszhangzó lövéással.

A füstölgő romok s tetőtlen házak látványa mindenekelőtt a gyujtogató várórséget csalta ki a bástyákra, honnan szivtelen dulásuk eredményét kárörvendő meglepéddel s kiöntött bosszujok nyugtató érzetével szemlélték a császári zsoldosok. Midőn a pusztító lángok legmagasabbra nyúlának, a horvát csorda eszeveszetten zsviözött. Majd nem orditanak, ha a 3-ik és 6-ik zászlóaljok szuronyai szemeikbe villámlanak.

Május 16-án esti 9 és fél óraker. A budai várpalota ég! hangos éljenek üdvözlik az itteni Dunaparton tömegben álló nép részéről a magasló lángokat.

A második granát, miket az ellenség által úgynevezett „francia tűz éreink” a Gellérthegy fokáról a várakba bocsátottak, gyujta.

Félóráig közdött az egész környéket elborított vastag füsttel a tűz, mit a várórség minden kitelhető erővel eltojtan i gyekezett, de a lángok győzedelmeskedtek.

A mieink részéről erősen folytattatik a tüzelés; a várból semmi hang, semmi nesz, csak az égő réztetőnek az ágyúdörgés közt gyengén hallható perczegése.

Május 17 reggeli 4 és fél óraker. A várpalota lángjai véglobogásuk felé közelednek. A világa tisztán meghagyja különböztetni a leégett lakrészt: a homlokzatot s délkeleti oldalt; a nyugatészaki szárny tetője megmaradt.

A mieink, pár órai gyengébb tüzelés után, miközben az ellenség az úgynevezett török bástyáról néhány bombát Pestre bocsátani merészkedett, ismét erősebben kezdenek ágyúzni. Hallonás szerint nagy már a rés a fehérvári kapunál.

Reggel 9 óra. Az ostrom egészen más fordulatot vett. Eddig a mieink passiv, s többnyire csak védőleg viselték magukat, most már támadólag működnek.

Irtóztató az egymásutáni ágyúzás ropogása, mely egész idáig, a város legszélső pontjáig, légrázkódtatólag hat, s egyszersmind igen biztos reményt nyújt arra, hogy a vár rövid idő alatt a mienk.

Ma reggel 1/26-kor különösen meglepettünk; az ágyútelepzet a rácztemetőtől sokkal közelebb rukkolt a várhoz.

És hányni kezdték az ágyúk torkai a golyókat, mint a jégeső, bömböléseiktől szinte rengett a föld, nyiladoztak a bércek keblei, sokszoros viszhanggal töltvén el a léget.

Május 18. Tegnap a mieink folytatták a réstörést. Sőt este 9 óra tájban az ágyúzást is megkettőztették. Egy-negyed kettőre puskatüzélést hallánk, s távolról szóló háromszoros éljent; mintha mennyei seraphangokat hallottunk volna, lelkünk örömmel elborult. Az éljent háromszoros puskaropogás követé.

A mieink szerencsésen a várfalak alá nyomultak. Innen intézendik további rohamukat. A rés folyvást tágabbra töretik.

Május 19. A nehéz lövegekkel ostromlás a mieink részéről szakadatlanul folyik. Eredmény kell minden áron.

Tegnap délután 5 óra tájban az ellenség a palisadok mögött a takarékpénztári intézet előtt egy ágyút akart felállítani; de alig érkezett oda, a mieink által észrevétetvén, első lövésre mind a két lovát veszté, másik lövés a tüze-
ket érte, s ezek a lövegeket azonnal hinárban hagyták.

Esti 7 óra körül a mieink a rácztemplom irányában eső palisadok mögötti vonalát kezdték ostromolni, a horvát őrség azonnal elrejtőzött. A víziváros ismét két helyütt ég.

Az angol kisasszonyok (a Lípót utczában) legelsőik tűz-
ték ki a schwarzgelb zászlót; legutolsók, és csak ismét fel-
szólítás után tették ki a nemzetit; amazt a torony legteté-
jére, utóbbit az épületből . . . . . a magyar alkotmányért
sohasem imádkoztak. Egyetlen Pálfi kisasszouyt kivéve, a
többi mind rémitő schwarzgelb. Aztán ilyenekre bizzuk Ma-
gyarországon a nőnevelést?

Május 20 háromnegyed 5 óra. Eperczben gyult meg
egy a régi szénaraktárak közül, melyek az első várfalon be-
lül, a szerszámraktár alatt állanak. A tűz csak azelőtt ke-
letkezett szél hatása alatt élénkül, tovább terjed. Ki kell a
véreket mindenhonnan füstölni.

Május 21 reggeli 5 óra. Három zászlónk a várpa-
lota épülete mellett lobog. A lajtörjácson honvédeink, mint
zergék szökdősnek a várba. A tört részen vitéz honvédeink
nem állhatták ki az erős tüzelést s visszahúzódtak, hogy laj-
törjácson menjenek fel.

Az ellenség 24 fontosai felett egy hosszú póznán fe-
hér lobogóval hajlongtak. A várból a piarista kolostor tájé-
kán nagy füst emelkedik.

Az ostromtüzelés a bécsi kapu felé 12 órakor kezdő-
dött, reggeli 1 órakor eredt meg a várkapunál és a tört
falrés irányában csatározás is folyt egész viradtig, mikor a
roham kezdetét vette. Honvédeinkre erősen puskáztak a bász-
tya tornyokról és házak ablakaiból. Ki nem puskázott, kö-
veket eresztett le, de ez ostromló honvédeinket a rohamtól
fel tnmartotta. A több százezer lövetek, melyek honvé-
deinkre irányoztattak, kevés embert ejtett le, mit onnan
merek állítani, mivel a várfal alját szorosán vizsgálom, s igeu
kevés halottat veszek észre.

A svábhegy felé néző bástyákról az ellen fut; csak
balra a fehérvári kapunál áll még néhány közember, honvé-
deink a tört falrésen csoportosan tódulnak a várba.

Fél hét órakor. Most egy puskaporraktár röp-
pent a légbe.

A várban ben, az utcán a harc foly.

7 órakor. A tüzelés megszűnt. A vár be van véve!

Déli 12 óra. Nagy örömet irok, kezem reszket: Buda
vára a mienk! s a testvér-főváros teljesen tiszta az osz-
tárak cs-gasztól! Leirom röviden az ostrom menetét.

Folyó hó 20-án esti 10 órakor megkezdtek a mieink
a Gellérthegyről lövéseiket. Részint granát, részint 6 fontos
ágyúkkal, leginkább a palisadok ellen. A várbeliek sűrűn
viszonozták. Hogy világot csináljanak maguknak, felgyujtanak
egy házat a bécsi kapunál, s az egész utca borzasztó tűz-
lángban állott. A mieink felségesen lőttek a Gellértről, az
itteni partra hallatszott a palisadok recsegése, és láttuk a
legénység zavarodását.

A Gellért vidékét a várbeliek minden igyekezetök da-
czára sem birták meggyujtani.

12 órakor egyes puskalövések hallatszottak, legnagyobb
volt a nádorkert oldalán, csekélyebb a bécsi kapunál,

2 órakor mindenütt sűrűbb lőn a puskaropogás, néha
ágyúszó kíséretében egészen körüljárta a várat.

3 órakor általános lett az ostrom, s iszonyú pelaiton
és batallion tűz kezdetett. Ekkor már a bécsi kapunál volt
a legdühösebb a tűz; s a várbeliek borzasztó tüzelést vittek
vége gránáttal és bombával a vár alsó környékére, hova a
mieink előnyomultak.

Háromnegyed négyre szünni kezdett a mieink bom-
bázása, s minket dunaparti szemlélőket félelem fogott el,
hogy a mieink kénytelenek voltak visszavonulni. De ekkor
ismét a fehérvári kapu oldalán kezdetett meg az iszonyú tű-
zelés, mindkét oldalról. S a viadal vége az lett, hogy retten-
hetlen honvédeink részint a résen, részint létrákon megmász-
ták a sánczokat, s már 5 órakor kitűzték a nemzeti zászlót.
Innen, — hir szerint, a Don-Miguelek a Sándor házig elő-
nyomulván, a bástya alatti egyik nyári lakba menekült hor-
vátokra tüzeltek, s köztük iszonyú pusztítást tettek.

5 órakor a mieink a nyugati oldalon levő palisadig
előnyomulva, s a résen részint átkelve, részint áttűzelve, az
itteni legénység — már fegyverét letette, fehér zászlót lo-
bogtatott és pardont kért, mi nagyobb résznek meg is ada-
tott. Ekkor a mieink innen is felfelé nyomultak a várba,
szinte a lánczvid alatti gőzhajóra is kitűzetvén a nemzeti
zászló Szekulics ezredes seregével átkelt a pesti oldalról. És
mikor a lánczvid közepén volt, lobbant fel a túlparton alá-
ásott puskapor. De ezer szerencsére, némelyek szerint, mert
nem volt leszorítva, mások szerint, mert Clark vizet ereszt-
tett reá, semmi bajt nem okozott, s az explózió csak nagy
füstöt csinált.

6 és 7 óra közt a puskalövések mindinkább a felső-
várban hallatszottak, s a mieink minden oldalról elfoglalták
a várat, nemzeti lobogókat tűztek ki a bástyafalakra, s vitéz
honvédeink „Éljen a magyar!” kiáltásokkal köszönték a Du-
naparton ezer és ezer számban álló népet.

A harc egyes puskalövésekkel egész 11 óráig tartott.
Most már csend van, s csak néha süti ki ujjongatva fegyve-
rét örömjelűl a honvéd.

Hentaller Lajos.

Pöltenberg és a kápolnai csata.

Klapka czáfolatául. *)

Midőn ismétellen tollat fogok, ezt azzal a meggyő-
ződéssel teszem, hogy a tényeknek, igazságnak teljesen
megfelelő leírásom, — bármennyire hü ecsetelése lesz is
az eseményeknek, — mégis sokak nézetével ellenkezni
fog. Ez a körülmény azonban velem a tollat le nem
téteti, mert jól tudom, hogy: „quem capita, tot sensus”.
Mindemellett talán joggal remélhetem mindenki részéről
annyinak feltevését, beismerését, hogy engem a követ-
kezők megírásánál csakis az önzetlen hazaszeretet, a
tiszta igazságra való törekvés vezérelt.

Különben is tényekről beszélek, történeti adatokat
sorolok fel s részemről a kommentárolás csak nagyon
másodrendű szerepet játszik e helyen. Az események
összehasonlító megítélését s ezekből a konzequenciák
levonását a gondolkozni szeretők pártatlan megbirálá-
sára bízom.

Időszerűnek tartom cikkem közlését úgy általános,
mint egyéni szempontból is. Általános okokból, mert ez
a szabadságharcunkat vitézül átküzdött hős: az aradi
vértanuk egyike: Pöltenberg Ernő tábornoknak, eddigelő
kellőleg nem méltatott szerepléséről behatóbb ismerte-
tést tartalmaz. Egyéni okokból, mert míg egyrészt ma-

*) Felhívjuk a bajtársak és olvasóink figyelmét, kiváló munka-
társunknak e sok előtanulmányával, a viszonyok alapos ismeretével
irt kitűnő dolgozatára. Szerk.

gam iránti köteleességet teljesíték, másfelől az említett, szeretve tisztelt tábornok, hajdani parancsnokom dicső emléke iránti tartozásomat rovom le általa.

Fejtegetésem tárgyát csupán a kápolnai csata második napján, 1849. február hó 27-én a magyar hadsereg jobb szárnyán történt előeseményeknek közvetlen és közvetett tapasztalataimon alapuló elbeszélése s azoknak itt-ott szerény nézetemmel való kísérete képezi.

*

Klapka műveiben¹⁾ a kápolnai csatára vonatkozólag ezt írja: „hogy Pöltenberg a kápolnai csata első napjának alkonya után egy még föl nem derített félreértés folytán a Tarna vonalán Feldebrő és debrőnél reábizott hadállást elhagyván, Kerecsendre visszavonult s hogy ugyanő a kápolnai csata második napjára Dembinszky fővezértől azt az utasítást nyerte, miszerint gyöngye hadosztályával a gyöngyös-domoszlói utat fedje²⁾).

Ugyanez alkalommal azt mondja, hogy Pöltenberg később utasított, miszerint Klapkának Verpelétnél védett állását támogassa, hogy azonban a csata már három órán át tartott s Pöltenberg még sem hozta az annyira szükséges segítséget s hogy csakis reggeli 11 órakor jelent meg a csatatéren, baloldalt állítván fel csapatait³⁾.

Végre, hogy Pöltenbergnek Debrőről való visszavonulása folytán a Kápolnától Verpeléig terjedő egész vonalat Klapkának csupán a Máriaassy és Dessewffy alatti két hadosztálya szállotta meg, minek folytán Klapka Schlicknek a cs. kir. hadsereg zömével való egyesülését meg nem akadályozhatta⁴⁾.

Ugyanezen adatokat veszi át Klapkától Horváth Mihály is a későbbben napvilágot látott „Függetlenségi Harcunk“ II. kötetének (második kiadás) 250—258. lapján. Csakhogy utóbbi már azt is mondja, — a mire én különös súlyt fektetek, — hogy a kápolnai csata második napján, a vonalunkat Verpelétnél megtámadó cs. kir. vasasokat négy század Sándor-husár és a 14-ik honvéd-zászlóalj Verpeléig visszauzta, — tévesen említve ez utóbbi zászlóalj parancsnokául Földváry Károlyt, mert nem ez, hanem Bukovszky N. volt a nevezett zászlóalj őrnagya.

Az eseményeknek ily téves módon való ismertetését, — minden szakértői kutatás nélkül, — Klapka és Horváth Mihálytól Felich Richárd is átveszi.⁵⁾

Mindhárman tehát Pöltenbergéről egybehangzóan azt állítják, hogy ő debrői állását 1849. febr. 26-án késő este elhagyta; Kerecsendre vonult vissza, s onnan másnap febr. 27-én csakis reggeli 11 óra felé jelent meg a csatatéren.

Ez alkalommal konstatálni kívánom, hogy Kerecsend Verpeléhez alig több mint 1 és $\frac{2}{4}$ mf. Kápolnához, pedig $1\frac{1}{4}$ mföldnyi távolságra esik. Hogy mindkét helyen a csata majdnem egy időben reggeli 8 órakor kezdődött. Hogy a Kerecsend és Kápolna között elterülő térség majdnem róna. Hogy 1849. évi február hó 27-én kevés fagy mellett szép napos időnk volt délután 3 óráig.

Ezek szerint tehát Pöltenbergnek mindjárt a csata kezdetén hallania kellett az ágyúszót, annál inkább, mert ezt a megelőző napon Görgei és Dembinsky még Egerben is zárt szobában meghallották.

Hól volt tehát Pöltenberg, hol időzött, hogy Kerecsendről csak délelőtt 11 órakor vonulhatott be Verpelétnél a csatarendbe? Holott, ha csak reggeli $\frac{1}{2}$ 6 órakor indul is, 8 órára tehát a csata kezdetén már Verpelétnél lehetett volna.

Ezekből kitetszőleg Pöltenberg, Klapka és említett társai részéről nyíltan szándékos, vétkes mulasztással van vádolva. Ha valók volnának a három szerzőnek erre vonatkozó állításai, akkor csakugyan Pöltenberg mulasztása lett volna annak az okozója mit Klapka mond, t i hogy a Kápolnától egész Verpeléig elnyúló csatavonalat csupán két hadosztályával volt kénytelen megszállani, s így haderejének csekélysége miatt Schlicknek a cs. kir. hadsereg zömével való Kápolna és Verpelét közötti egyesülését meg nem akadályozhatta.

Miután főleg s talán egyedül ezen egyesülés okozta, hogy jobb szárnyunk febr. 27-én reggel Verpelétnél szétugrasztott s a csatát az egész vonalon elveszítettük; s ha Pöltenberg Ernő ezt a mulasztását főnőbbiek szerint a vett parancs ellenére, tehát szándékosan követte volna el, ugy eme imputált mulasztások oly setét, annyira kitorölhetetlen foltot ejtenének dicső emléken, melyet még a későbbben elszenvedett vértanu halál sem volna képes lemosni.

Én akkor a Pöltenberg hadosztályának 51-ik zászlóaljában, mint őrmester szolgáltam, s így mint közvetlen szemtanu feljogositva érzem magamat arra, hogy a fent említett téves állításoknak tarthatatlanságát az igazsághoz hiven egyenkint kimutassam. Annál is inkább, mert az eféle valótlan insinuációk által megtámadva látom hadosztályom reputációját; fő és alantos vezéreink szereplését is.

Lássuk minő intézkedéseket tett a magyar hadseregnek akkori fővezére Dembinsky 1849 évi febr. 26-án későn este a rákövetkező napra. Ez intézkedésekre nézve döntő bizonyítékot képez a fővezérnek hátrahagyott okmányai alapján Danzer Alfonz volt cs. kir. kapitány által német nyelven összeállított mű, melynek erre vonatkozó tartalma (I. k. 182—184. lap.) röviden összevonva a következő:

Dembinsky ez este Klapkához egy hivatalos levelet irt, melyben előtte Verpelétnak hadászati okokból való fontosságát fejtegeti, s hangsulyozza, hogy egyedül ennek birtoka képesít minket arra, hogy Schlicknek Windischgrätz herczeg seregével való másnapi egyesülését megakadályozhassuk. Ugyanezen levelben tudósította Klapkát Pöltenberg hadosztályának állásáról is.

(Folyt. köv.)

in Bulla György

nyug. kir. járásbíró, 1848—49. h.-hadn.

XIII. Társas-estély.

Kolozsvár, május 16.

Máj. 15-én este jubiláltak azok, akik minden hónapban egyszer összeszoktak gyűlni, meghitt, barátságos összejövetelre, hogy a fehér asztal mellett az öregek a fiatalokkal, a nagyobb rangúak a kisebbekkel, bizalmas eszmecserét folytatassanak a négy és fél évtized előtt lefolyt idők nagy eseményeiről.

¹⁾ „Nationalkrieg“ I. kötet 240—265. lap.

„Emlékeimből“ 235—241. lap.

²⁾ Nationalkrieg I. k. 250. lap.

³⁾ „Nationalkrieg“ I. k. 253—254. lap.

⁴⁾ „Nationalkrieg“ I. k. 263. lap.

⁵⁾ „Függetlenségi Harcunk“ II. k. 417.—439. l.

E jubilaris ünnepen még többen voltak valamivel, mint máskor.

Vonzotta a társaságot különben a budai szobor leleplezés ünnepélyére való felutazás megbeszélése, valamint az is, hogy már a mult összejövetelen bejelentették, hogy ezen az estén meglepetés éri a társaságot egy olyan honvéd részéről, a ki távol lakik, s a ki a távolból is figyelemmel kíséri a társas-estélyek mozzanatait.

A társaság pontban 8 óraker már együtt volt a Benigni-palota éttermében.

A kiszolgálás ez alkalommal nem volt olyan gondos, mint a megelőző estélyeken, a minek részben az volt az oka, hogy Nagy Ferdinándnak a Herczegovinában is sok vendége lévén, előre intézkedni erre alkalma nem volt s ez némi hátrányára szolgált a sorrendbe vett egyes tárgyak eszmecserére való elővételének.

Az estély folyamán *Kalmár* Antal főhadnagy állott fel és meleg szavakban üdvözölte a társaság jelenlevő két kiváló tagját: *Inczédy* Samu és *Végh* Bertalan ezredeseket, a társaság lelkes éljenzése mellett.

Szóba került azután a budai szoborra teendő koszoru ügye. A társaság elhatározta, hogy a kolozsmegyei és kolozsvári honvéd-egylet nevében babér-koszorut helyez a Budavárnál hősies küzdelemben vértanu halállal kimúlt bajtársak emlékszobrára. A koszoru fehér színű szalagján a honvéd-egylet feliratával.

Nagy Lajos tanár kezdeményezésére a koszoru költségeire a tetszés szerinti adakozás is nyomban megindult, pár perc alatt 22 frt 40 kr. gyűlt egybe.

Inczédy Sámuel szíves, szép szavakkal köszöntötte fel a társaság jelenlevő tagjait, a szabadságharcz ma is együtt tartó férfait.

Nagy Lajos tanár szerencsésnek érezi magát, hogy részese lehetett szabadságharczunk küzdelmeinek, a fiatalságra emelt poharat.

Felköszöntötték az ereklyemúzeum egyik igazgatósági tagját, *Nedoroszték* Jánost, kinek épen nevenapja volt, s a ki a pesti I. honvéd-zászlóalj V. századában Marsalkó őrnagy és Balogh százados alatt szolgált, mint honvéd, s a ki ebben a társaságban egyike volt a Budavár ostromában résztvett honvédeknek.

Ezután az ereklye-múzeum öre jelentette be a társaságnak a meglepetés tulajdonképeni tárgyát

Mezősy László szabolcsi nagybirtokos, 48—49-beli százados, a „Történelmi Lapok“ kiváló és szorgalmas munkatársa, a ki a m. év folyamban az „Új épületben“ fogsága alatt kivégzett *Battyányi* miniszterelnök és több társa utolsó perceit és vértanu halálát mint szemtanu oly megrázó közvetlenséggel írta le, szerezte ezt a meglepetést a távolban ünneplő bajtársainak.

Az öreg honvédnek ma már csaknem egyedül áll Tokaj alatt óriási pinczéje, melyben a filoxera által nem régiben kipusztított tokaji hegyek régi termése hamisítatlan állapotba van.

Külföldi udvarok, bel- és külföldi gazdagabb mágnások aranyakkal fizetik minden butteliáját 20, 30, 40, 50 éves borainak.

E borból küldött ő Felségének, küldött Kossuthnak nem egy izben, ki igen szép levélben fejezte ki érette köszönetét.

E királyi italból küldött a társaságnak megemlékezésül, a mai évforduló emlékére 8 butteliával. Képzeltető, milyen szívesen fogadta a társaság; milyen vágyteljes tekintetet szívesen fogadta a társaság; milyen vágyteljes tekintetet szívesen fogadta a társaság, melyekből a butteliák csakhamar elővándoroltak, s a finom öreg nektár rövid pillanat alatt a poharakban gyöngyözött.

Nagy Gyula tanár, poetikus lendülettel tartott gyönyörű, rimes beszédben éltette a nemes öreg honvédet, a ki oly szépen eltalálta a megemlékezésnek a tárgyát, s a társaság lelkes éljenzés mellett koczintott az öreg tokajival az öreg bajtársnak egészségére.

A múzeumőr bejelenti, hogy *Bojáki* Sándorné urnő ismerősei körében ismét 5 frtot gyűjtött 10 kronként, a múzeum berendezési költségeire, s ez összeg, melyet ez estén átszolgáltattott, már a negyedik ilyenü gyűjtése. A társaság megéljenzte a lelkes és az ügy iránt nemesen buzgoló urnőt.

Nagy Gyula tanár még egy verses tosztot mondott helyeslések és többszöri éljenzések által megszakítva. E rimes beszédben az öreg ezredest, *Inczédyt* éltette.

Kuszkó István a „Történelmi Lapok“ jeles rajzoló munkatársára, a társasestélyek élénkítő jó szellemére *Nagy* Gyulára emelt poharat.

A vidám hangulatban folyt estély fél tizenegy óraker ért véget.

Jelen voltak azon, a mint nevüket az estélyek emlékkönyvébe sajátkezüleg bevezették, a következők:

Inczédy Samu ezredes, *Végh* Bertalan ezredes, *Nagy* Lajos tanár, *Kalmár* Antal, *Virágháti* Béla, *Nedoroszték* János, *Nagy* Flóris, *Esztegar* Kristóf, *Biró* József, *Münszter* Ede, *Bay* János, dr. *Lévy* József, *Bocskor* Lajos, *Gazsy* József, *Szász* Lajos, *Gurnisevitz* Ferencz, *Gál* Kelemen, *Nagy* Gyula, *Veress* Endre, *Tóth* Gyula, *Kolozsvári* Etelka, *Bojáki* Sándor, *Bojáki* Sándorné, özv. *Bregárdt* Jánosné, *Vincze* István, *Vincze* Istvánné, *Kuszkó* István, *Spaller* Károly, *Gurnisevitz* Kelemen, *Sándor* János, *Kalivoda* József, *Deák* István, *Mamicza* János, *Kömöcsy* József, *Borbély* Nihály.

Érdekes egy rövid visszapillantást vetni az eddig lefolyt estélyekre, bizonyosságául annak, hogy ezek az összejövetelék a személyes találkozás és közvetlen eszmecseré nyomán mennyi jó gondolatnak voltak megteremtői.

Az estélyek m. é. május 15-én kezdődtek és folytak szakadatlanul következetesen minden hó 15-én. Kezdetben 8-an, 10-en találkoztak, ma már harminczan, negyvenen gyűlnek egybe.

A májusi estéken volt a megalakulás. A juniusi estélyen *Veress* Endre beszámolt a fővárosi vigadóban berendezett emlék-tárgyak gyűjteményének szemlélete körül szerzett tapasztalataival, bejelentették *Kreith* grófnak szép és gazdag adományát s *Teleki* László gr. koltói, felajánlotta néhai édes atyja *Teleki* Sándor szép és gazdag 48—49-es ereklye gyűjteményét. Ugyanekkor szóba hozta a múzeum öre a *Vasvári*-emlék felállítását.

A júliusi estélyen a másnap megtartott *Vasvári* kirándulás részleteit beszélték meg.

Az augusztusi estélyen szóba került és elhatározták a 10 kros gyűjtések kezdeményezését a múzeum berendezése és fenntartására és egyuttal elhatározták, hogy minden estélyen összeadnak 10—10 krt a múzeum javára. Elengedik a zenét, mely a beszélgetést csak zavarja. Ugyanekkor megjelent a *Történelmi Lapok* munkatársa *Borbély* György tanár *Tordáról*, hogy értekezzék a szegény honvédek anyagi segélyezése ügyében. A szeptembéri estélyen megjelent *Nagyváradról* a *Történelmi Lapok* munkatársa *Hegyesi* Márton történetirő. Megbeszélték az aradi okt. 5 kirándulás részleteit.

Benel Ferencz szóba hozta, hogy halottak napján egy-egy negyvennyolczas honvéd sirjánál egy élő bajtárs tartson évről-évre emlékbeszédet.

Az okt. estélyen az aradi emlékünnepre történt kirándulással, a koszoru letétellel számoltak be. Szucsáky volt

tűzmester komáromi visszaemlékezéseit adta elő, Sipos Károly pedig székelyföldi ereklye gyűjtésének eredményével, melyek között volt a nagy értékű olasz legió fénykép-gyűjtemény, számolt be.

A nov. estélyen jelen volt Dézsi Mihály f. szováthi unit. lelkész, a Történelmi Lapok munkatársa. Gyűjtésekről történt beszámoló, bemutatták a Gábor Áron ágyu-gyára még élő munkássainak csoportképét, Girsik Gyula gyönyörű tenorhangján néhány hazafias és népdal éneklésével élénkítette a társaság hangulatát. Es estélyről megemlékezve a „Budapesti Hírlap“ a következőket írta:

„Manapság, mikor napról-napra pusztul az a nemzedék, mely látta még a nagy napokat, van valami megindító, valami szívet megdobogtató az olyan estén, a mikor összegyűl az öregekkel a fiatal-ság azzal az ősi jelszóval: emlékezzünk a régiekről.“

A decemberi estélyen a város 200 frt segélyét vették örvendetes-tudomásul. Januárban elhatározták, hogy az állapot-sult összejövetelék száma, a mint eléri a 25-öt, azokon a pontosan résztvett tagoknak emlék-okmányt állítanak ki.

Februárban a múzeumi osztályok alakítását beszélték meg.

Márcziushan fogadták és ünnepelték a felolvasás tartására átjött Hegyesi Márton történetit.

Áprilban a budapesti közgyűlésen végzett küldetéséről számolt be, Szabó Samu tanár; vendége volt a társaságnak Nagy Károly telekkönyvvezető és leánya Vilma Bethlenből (Szolnok-Dobokamegye). Ezen is és csaknem minden össze-jövetelen bemutattak, behoztak egy-egy érdekes ereklyét és felolvastak a nagy időkből egy-egy feltalált érdekes okmányt vagy levelet. Ugyanekkor jótékony-ságot is gyakoroltak. Megvették maguk között néhai Kárpáthy Nagy Benő negyven-nyolczas honvéd könyvének több példányát, melynek jövedelmét az elhunyt leányának átszolgáltatták.

Szemlélő.

Halálozások.

Honvéd-egyleteket, munkatársainkat s lapunk barátait kérjük: a halálozásokról szíveskedjenek egy-egy rövid tudósítást írni s a gyászjelentést az ereklye-múzeum számára esetről esetre beküldeni.

Balogh Károly gabonakereskedő, volt 1848—48-iki honvéd, 66 éves korában, Budapesten meghalt. Május 6-án temették el nagy részvét mellett.

Nábai *Bay Bertalan* földbirtokos, a borsodmegyei közelet egyik veteránja e hó közepén meghalt Heő-Bábán.

Bay Bertalan a szabadságharcz kezdetén a miskolczi járás főszolgabirája volt. Mikor Jellasich betört az országba, a megyegyűlésen indítványozták, hogy adjanak példát a népnek a jól rendezett fegyveres csapatok élén, induljanak a horvátok ellen. Egyik főszolgabíró, ki jeles szónok volt, kijelenti, hogy hivataloskodó családos emberektől bajos ezt kívánni, mire Bay Bertalan lelkesen jelentette ki, hogy most nem a szónoklat és hivataloskodás, hanem csak a fegyver segíthet a hazán s ezért ő, bár szereti fiatal nejét, három kis gyermekét s a hivatalát is: leteszi a tollat, felfogja a fegyvert s megy az ellenség ellen. Riadó lelkesedéssel üdvözölték akkor s ment a borsódi zászlóaljjal, mely *Vay Lajos* főispán vezetése alatt kitüntette magát a pákozdi nyertes ütközetben. Ott volt Schwechatnál is s télen a felsőmagyarországi hadimozgalmakban működött közre s tevékenyen toborzotta az ujonczokat. Az abszolutizmus alatt félrevonulva, gazdálkodásnak és családjának élt. Az alkotmányos virradatkor a jó hazafiakkal együtt újra megjelent a közelet terén s nemsokára Borsod alispánja lett, mely működésében kir. tanácsossá nevezte ki a király. Később visszavonult ismét, szorgalmas gazda lett. Tavaly szélhü-

dés érte, s azóta fekvő beteg volt. Özvegyének, Vadnay Mária urnőnek, fiának, Bay Barnabásnak, ki több országgyűlésen képviselő volt, leányainak és unokáinak bánatában az egész megye osztozik.

Beszédes Kálmán halála. Konstantinápolyból vesz-zük a következő hirt: Beszédes Kálmán hazánkfia a szabadságharcz lelkes bajnoka, a ki a leveretés után menekült Konstantinápolyba, máj. hónap elején meghalt. Beszédes hányatott életet élt. Eleintén festészetből tartotta fenn magát, utóbb a török császár katonai akadémián a tüzoltás elméletét tanította. Képei közül néhány a szultán Dolma-Bagadsai palotáját díszíti. Ő hozta rendbe Rodostóban a *Rákóczy-emléket*. A Konstantinápolyban járt magyaroknak mindig szíves kalauza volt. Halálát. testvéreire: Beszédes Frigyes honvédőrnagyon és Beszédes János iparművészeti tolnokon kívül nagyszámu rokonai, tisztelői gyászolják.

Haller Ferencz gróf őrnagy meghalt. A Hallercsalád fejéregyházi ágából származott. A szabadságharczot mint honvédtiszt küzdötte végig s őrnagyi rangra emelkedett. Ezért Világos után nyolcz esztendei nehéz rab-ságot szenvedett. Az alkotmányosság helyreállításá után főispánja volt Felső-Fejérmegyének. Mint agglegény halt meg Fejéregyházán, ősi kuriáján, hol állandóan lakott.

Mogyoróssy János Békés-Gyulán elhunyt. 1805-ben született s ifjabb éveiben a pallosjoggal felruházott gyulai uradalom birája, később a Wenckheim grófi család levéltárának gondnoka volt. Mint ilyen, megírta a grófi családnak, Békés-Gyulának és Békésmegyének történetét. Nyugalomba vonulása óta egészen a régiségeknek élt. Felkutatta Békésmegyének minden történelmi nevezetességű helyét, sokat foglalkozott Attila sirjának kutatásával. megalapította a békésmegyei múzeumot, melynek igazgatója is volt s melyet gazdag gyűjteményeivel gyarapított. (Lásd lapunk 1892. évfolyam 157 lap.) Tipikus alakja volt a régi világnak, holtáig magyar ruhában járt. Nagy részvét mellett temették el Békés-Gyulán.

Ocskay Alajos, a nagy idők embere meghalt. Ocskói Ocskay Alajos 1821-ben született Ocskón, Nyitra-megyében. Mikor a pesti egyetemről ocskói birtokára visszatért, rögtön azokhoz csatlakozott, kik Nyitramegyében az új ideál hirdetői voltak. Már 48 előtt résztvett a Balogh János által indított mozgalomban. 48-ban sietett felajánlani szolgálatait a magyar kormányoknak s Dembinszky-től, mint a felvidéki hadsereg parancsnokától, fontos megbizással küldetett Czartoriszky Ádám György herczeghez. Célja volt ennek a küldetésnek a lengyeleket a magyar felkeléshez való csatlakozásra birni s általában olyan módot megállapítani, melylyel a szlávokat meg lehetne nyerni az abszolutizmus ellen való harcra. Nagy viszontagságok után jutott el Ocskay nejével Galicziába, levelet is hozott a herczegtől Dembinszkyhez, de a bekövetkezett események nem kedveztek a nagy terveknek. — Öregségét csöndes visszavonultságban töltötte Ocskay Verbón. Emlékei gazdag tárházából sok érdekes visszaemlékezést tett közzé, különösen a régi megyei életről. Rokona volt a regényes életű *Benyovszky*-nak, a kiről családi emlékek alapján azt állította, hogy végül Texasba vándorolt s ott is halt meg. — Ocskay nagy család, közte fia, *Ocskay Gusztáv*, a magyar államvasut sajtóügy-osztályának főnöke, gyászolja.

Zalay József nyugalmazott sőhivatali ellenőr, elhunyt. Mint 48-as honvéd a toborzásoknál tett jó szolgálásokat. Lelkesítő és bátorító szónoklatai, melyeket leginkább az Alföldön tartott a honvédtoborzások alkalmával, új zászlóaljakat szereztek a magyar seregnek. A világsi fegyverletétel után menekülni volt kénytelen. Bujdosása közben nehéz időket élt különösen Amerikában,

hol néha semmiféle keresetforrása sem akadt. Egy társa kíséretében épen azon gondolkodtak, mitévők legyenek, hogy végkép el ne pusztuljanak? Ekkor jutott Zalaynak eszébe, hogy ő tudna egy hathatós szert a váltóláz ellen, mely akkor óriási mértékben kizozta az Egyesült-Államok lakóit mindenfelé. A szer, mely egyszerű háziszser volt, jóbbára paprikából készült, tehát könnyen volt előállítható, gyorsan terjedt és csakhamar keresett czikk volt, úgy hogy a készítők vagyona is szert tettek. Zalayt azonban elfogta a honvágy és megválva száműzött társától hazajött Magyarországra, hol állami hivatalt vállalt s nemsokára meg is nősült. Vagy hat év előtt nyugdíjazták; ekkor jött haza Hontmegyébe, Boriba, ősi komposzessorátusába, hol a tevékeny öreg úr, ki ekkor már a 70 évet is meghaladta, régi passziójának élt, és a legszebb lombfűrész munkák készítésével töltötte idejét. Minden vendégének tudott egy-egy ilyen aprósággal kedveskedni. Boriban halt most meg 78 éves korában. Zalay családot nem hagyott hátra, de valóságos atyja volt a községbelieknek, kik jóban, rosszban a régi jó öreg úr tanácsait kérték ki.

Id. rettegi *Viski Sándor* 48—49. honvéd-hadnagy Tordán f. hó 9-én 87 éves korában meghalt.

KÜLÖNFÉLÉK.

Honvédek vasúti jegyei. Sokat hangoztatták az ápril 8. közgyűléstől kezdve, hogy a honvédeknek ingyen vasúti jegyet fognak kieszközölni. Hat nappal előre bejelenteni kívánták azoknak a neveit, a kik reflektálnak e vasúti kedvezményre. Ez meg is történt, s a honvéd-egyletek a nevek mellett a rangosztályt, jelenlegi állást is feljelentették a központnak, a miből kitetszett az, hogy a folyamodók között főtisztek is vannak. Ennek daczára kizárólag harmad osztályú jegyeket küldöttek le, a mi mindenfelé nagy elkeseredést szült, a mit fokozott még az is, hogy az állomások *ráfizetés mellett sem cserélték ki a jegyet másod osztályúval.* Az államvasútak e szűkkeblű eljárása nagy elkeseredést szült országszerte a honvédek körében, mert hiszen az ő vérük áztatta földeket szelik át a szabadság és művelődés vonalai: az államvasútak. Csak most az egyszer lett volna alkalmuk az államvasútaknak némi figyelemmel viszonzni háláját és kegyeletét a honvédekkel szemben. De nem tette. Egy adat ez azok számára, a kik meg fogják írni a szobor ügy történetét.

Mikár Zsigmond a leleplezési idő ellen. Az Egyetértésből, Pesti Naplóból, Ellenzékéből és más napi lapokból olvassuk, hogy Mikár Zsigmond május 11-én, tehát 10 nappal a leleplezés előtt, felhasználva az elnök távollétét, az ápril 8. országos gyűlés megállapodásai ellenére és ellenére a központban folyó munkálatoknak a saját neve alatt, négy tömött oldalra nyomtatott köriratot bocsátott ki a honvéd-egyletek elnökeihez és egyes hangadó bajtársakhoz, a melyben arra kéri őket, hogy válaszmányuk és a nyilvánosság kikerülésével fejezzék ki abbéli óhajátukat, hogy a szoborleleplezés *június 10-én legyen.* Utánna néztünk s meggyőződöttünk a tett elkövetéséről. A honvédek körében kedvetlenséget és zavart szült ez a körirat, mely, ha nagyobb részét tűzbe nem dobják, hivatva lett volna szent ügyünket országos botrány tárgyává tenni. Ilyen oktalanságokat csak beszámíthatatlan állapotban lehet elkövetni.

Emlékezzünk. Most, a mikor a budai honvéd-szobor-leleplezés ünnepélyének hangulata alatt állunk, meg kell emlékezzünk arról is, mily szomorú gyászesetnek képezik évforduló napait a mostani pünkösztől és

budai leleplezési többszörös ünnepnapok. *Klapka György* múlt évben elhunyt tábornok temetésének volt az évfordulója. Évfordulója van annak is, hogy országszerte gyászrekviemet tartottak lelki üdvéért. *Teleki Sándor* ezredes temetésének 21-én volt az évforduló napja. *Királyi Pál* őrnagy szintén ezen a héten halt el. Ugyancsak máj. 21-én volt szomorú évforduló napja annak is, hogy Kolozsvár falai közül egy negyvennyolczas honvéd főhadnagy, a társadalmi életnek is egy tevékeny és kiváló embere, lapunk szerk. biz. tagja, *Tamásy János* elhunyt. Szintén ezekben a napokban hunyt el a szabadságharcznak két amazonja is: *Pasché Lebstük, Károly Mária*, a ki huszár-főhadnagyi rangot viselt és a kiról Jókai Mór oly megleghangu tárczát irt, továbbá *Zoltán István* nagyenyedi jakós neje, ki mint honvéd, egyenruhában *Kiss Gyula* név alatt küzdötte végig a szabadságharczot.

Klapka adoma. Május 7-én volt évfordulója, a komáromi hős halálának. Ez alkalommal mi egy jellemző adomát fogunk elmondani Klapkáról.

A komáromi vár védelme idején történt, hogy egy nap virradójára kirohanás volt tervezve. A tisztikar a megelőző estét kártyázással töltötte. Egy halálos út előtt mindenestre bölcsőbb és vitézebb dolog szórakozni, mint remegve töprengeni a gyászossá válható sors felett.

A kártyázók között volt Klapka tábornok adjutánisa is, aki ma is élő ember.

Virradó hajnalon a tisztikar összegyűlt a várudvaron, meghallgatni a tábornok rendelkezéseit, aki a parancs kiosztása után derült arcczal fordult segédtisztjéhez.

— Nos, hogy szuperált a csöndes?

— Leégtem mindenre.

— Hát meghuzták?

— Alaposan. Elvesztettem minden pénzemet.

— Baj, baj. Tudja mit? Itt van ötven forintnyi arany. Kölcsön adom. Tegye zsebre.

A segédtiszt meghajtotta magát.

—Köszönöm Tábornok ur. Most a csata előtt igazán nincs rá szükségem.

— Dehogy nincs. Hátha valami bolond ágyugolyó elviszi a fejét, a hullafosztogató német nagyot rugna magán, mondván: ne te, né; ennek a honvédtisztnek egy krajczárja sincs. Röstelném, ha így történnék.

És ráatuszkolta a kölcsön aranyakat.

Előfizetések nyugtázása. Több oldalról, előfizetőink nagy részétől nyilvánult az az óhajlás, hogy az előfizetés teljesítését lehetőleg könnyítsük meg. Előfizetőink közül sokan ma is pénzes levélben kénytelenek küldeni az esedékes összeget, mert az utalványozás módja újabb keletű s habár egyszerűbb és olcsóbb, de nincsenek hozzá szokva. A pénzes levéllel, vagy utalvány kitöltésével is azonban sok gond, sok vesződés van, a mi kényelmetlen s a levélben plane költséges is nagyon a fizetés teljesítése. A helybeli előfizetők idáig sem voltak megakadva, mert a kihordónál minden irka firka nélkül személyesen teljesítették és nyugtát kaptak róla. Most a vidéki előfizetők óhajlását is teljesíteni kívánjuk, az által, hogy megkönnyítjük az előfizetés teljesítését. Az előfizetési díjról szóló nyugtát ugyanis az illető postahivatalnak küldjük meg, mely azt az előfizetési összeg ellenében kézbesíti. Ez eljárás ámbár sok munkával és nagy költséggel jár kiadóhivatalunkra, mert nyugtákat, kimutatásokat kell a posta hivatal részére kitölteni s minden postahivatalnak 15 vagy 20 kros ajánlott levélben kell elküldeni. Mi ezt az áldozatot szívesen hozzuk s az előfizetési díj mellett csupán a posta által levonandó 5 kr kézbesítési és 5 kr utalványozási díjat nyugtázzuk. Megjegyezzük, hogy most, jun. elején csak az esedékessé vált előfizetésekről küldjük szét a nyugtát, kézbesítés végett a m. k. postahivataloknak.

Névsora a budai szobor-leleplezésre felutazott 1848 — 49-es honvédeknek.

E névsort, melynek közlését megkezdjük s a jövő számban bevégezzük, a honvéd-egyletektől kaptuk. Több egylet még nem küldötte be, azért azokat, valamint a közp. bizottságot jun. hó 5-ig leendő kiegészítésre tisztelettel kérjük.

Aradi honvédegyletből: Lukácsy Miklós főhadnagy, az aradi honvédegylet elnöke, az aradi első takarékpénztár igazgatója. Jankai József hadnagy, mérnök Simay István közhonvéd, nyugdíjas iskolai főfelügyelő. Simon Gábor őrmester, árvaszéki jegyző. Tiszti Lajos tizedes, nyugdíjas városi levéltárnok.

Abonyi honvédegyletből: Szlávi János tizedes, asztalos. Szalinka Mihály közember, napsz. Varga Imre közemb., szürszabó. Téglás Mihály közemb., kőműves. Valóczi János közemb., napsz. Varga Sándor közemb., kovács. Lapu András közemb., csósz. Varga András közemb., napsz. Papp Fábián tábori suszter, napsz. Malobiczky Ferencz hadnagy, mérnök. Aranyi Sándor hadn., jegyző.

Bajai honvéd-egyletből: Fazekas Kristóf nyug. százados, mag. Kardos György nyugalm. százados, magánzó. Heller János főhadnagy, magánzó. Taub József őrmester, magánzó Koch Jakab fővadász, szatócs. Gardalits Lajos tb. tag. jegyző. városi tisztviselő. Fierst (Herczegfy) István nyug. tűzmester, szabósegéd. Katz József tizedes, napszamos. Köpeti Antal tizedes, cipész segéd. Kovács Ferencz tizedes, szolga. Szóczy Ferencz tizedes, takácssegéd. Túry János tűzér, csizmadia.

Beszterczelányi honvédegyletből: Baltazár Lajos főhadnagy, magánzó. Tomka Pál hadnagy, ügynök. Szurorák Pál tűzér, magánzó. Strompf Armin tűzér, kereskedő Percezion Károly altiszt, lakatos. Broenik Pál altiszt, lakatos. Mezey Mihály őrnagy, nyug. hivatalnok.

Bereg megyei honvédegyletből: Ekkel György százados, ügyvéd. Gutky Ferencz százados, nyugalmazott törv. elnök. Morthy Gyula hadnagy, birtokos. Berzsenyi Antal hadnagy, birtokos. Baczó József tűzmester, nyug. kir. mérnök. Szenkovszki Rezső tűzmester, postamester. Buzat Károly őrmester, ügyvéd. Kerekes Károly őrmester, írnök.

Brassó megyei honvéd-egyletből. Dr. Otrobán Nándor hadnagy, nyug. honv. ezredorvos, Krämer József főhadnagy 1848 — 49-es nyugdíjas, Wellmes András tizedes, napszamos, Springer Dani honvéd, nyugdíjas honvéd, Otrobán Károly, Váncsa János napszamos, Daka Ferencz hadnagy, dohányraktári gondnok, Pásztor János tizedes, fodrász.

Borsodvármegyei honvédegyletből: Sassy István százados, köz- és váltó ügyvéd. Lehán József hadnagy, takarékpénztári pénztárnok Szinay István őrmester, fényképész. Kecskés Mihály őrmester, iparos. Kun József örvezető, iparos. Török János tizedes, városi hivatalnok. Lakatos József közhonvéd, iparos. Kmety Sámuel tizedes, iparos. Nagy András közhonvéd, iparos. Gelbman Ignác közhonvéd, magánzó. Spitz Jónás altiszt, magánzó. Farkas József közhonvéd, magánzó.

Csanád megyei honvéd-egyletből: Kemény Mihály tűzérhadnagy, nyug. kir. tanfelügyelő. Seöres Kálmán tűzérhadnagy, járásbírói iktató. Török Imre pesti önkéntes őrm., megyei tiszt. ügyész. Fejérvári Imre gyalogsági hadnagy, magánzó. Gyurász József huszár tizedes, városi tanácsos. Fazekas János gyalogsági közember, magánzó. Vaszil Tamás gyalogsági közember, iparos. Krausz József gyalogsági közember, kereskedő. Herczeg Juon gyalogs. közember, kereskedő. Nagy Imre gyalogsági közember, kereskedő. Bujdossi János huszár közember, iparos. Jassik Lipót huszár őrmester, iparos.

Csongrádi honvéd-egyletből: Lipovszky András őrmester, árvapénztárn. Szarka Mátyas huszár őrmester, magánzó. Lenhardt Gyula tizedes, magánzó. Mihalovics Károly utász, napszamos. Fekete József közhonvéd, földmives - Boros Ferencz közhonvéd, iparos.

Debreczeni honvédegyletből: Dr. Hegedüs Pál hadnagy, járási orvos, honvéd. alelnök. Propper Móricz főhadnagy, nyugdíjas. Ocsovay Ferencz hadnagy, nyugdíjas. Nagy József őrmester, szabó mester. Höflinger Nándor őrmester, nyugdíjas. Boros József őrmester, zászlótartó, napszamos Géder Pál tizedes, ács. Repesin Mihály tizedes, kőműves. Lokody Bálint tizedes, kőműves. Bányay János tizedes, napszamos. Vedres Mihály tizedes, nyugdíjas. Győry István tizedes, nyugdíjas. Szabó Sándor tizedes, nyugdíjas Sarkady Lajos tizedes, asztalos Pásti Márton tizedes, nyugdíjas Nagy János tizedes, nyugdíjas. Ferenczi Péter tizedes, nyugdíjas.

Eperjesi honvédegyletből: Harmancsok György kapitány, főbányahivatali főnök.

Gömör-Kishont megyei honvédegyletből: Abonyi Pál hadnagy, megyei honvéd főügyész. Fáy Barnabás hadnagy, földbirtokos. Lenkey Lenér István százados, gazdatiszt. Gömör Károly főhadnagy, postamester. Petrovics Miklós tizedes, földbirtokos.

Gyöngyösi honvédegyletből: Lettinger Jenő százados, Bogdán Jónás gyáros, Szabó János iparos, Tolcsik Ferencz iparos, Bognár János földmives. Rozóger Antal iparos, Germán István iparos, Réthy György postai kézbesítő, Ray Gyula városi tisztviselő, Huba Alajos iparos, id. Bothy Bertalan helypénzszedő ellenőr, Toepper Mór, altisztek, részben közhonvédek.

Győri honvédegyletből: Kis Sándor százados, nyug. m. árvaszéki ülnök, megyei tiszt. főjegyző, az egylet elnöke. Itzés Ferencz főhadnagy, nyug. gazdatiszt. Legény Lajos hadnagy, ügyvéd. Mocsári (Schlesinger) Manó őrmester, magánzó. Laczkovics Viktor tizedes, volt iparos, most magánzó. Lukonics Pál közhonvéd, volt fuvaros, most magánzó. Gellért Ferencz közhonvéd, magánzó. Körmendi Pál közhonvéd, hivatalszolga. Balázs János közhonvéd, napszamos. Benedek Vendel közhonvéd, szatócs. Szabó Nándor közhonvéd, napszamos. Nagy Sámuel nyugalmazott főhadnagy. Tóth Zsigmond őrmester, magánzó. Fekete József tizedes, nyug. hivatalszolga. Fankó Péter tizedes, kertész. Staud Imre tizedes, magánzó. Csongrádi Gábor tizedes, volt iparos. Káldi Sándor tizedes, volt iparos.

Hajdu kerületi honvédegyletből: Csiha Gábor egyleti elnök, főhadnagy. Szabó Zsigmond hadnagy. Nyakó Sándor Klapka ezred-trombitása, őrmester, eredeti kürtjével, Borger János, Dobos Gábor, Tóth Gábor, Budai Gábor, Kiss Gergely tizedesek.

Heves megyei honvédegyletből: Siskovits Károly főhadnagy, mérnök. Diviáczky Károly hadnagy, gazdatiszt. Horváth József őrmester, ügyvéd. Kajdácsy Ráfáel tizedes, polgár. Szederkényi Nándor tizedes, ügyvéd. Filkovszky Fridolin hadnagy, hivatalnok. Endrődi János százados, magánzó.

Hódmezővásárhelyi honvédegyletből. Szamecz András százados, magánzó, Kardos Ferencz tizedes, Schweiger Mór őrmester, Nagy Mihály tizedes, Ruhlman Mór tizedes, Ferenczi Péter közvitéz, Misits Dániel tűzmester, Csende Lajos közvitéz, iparos.

Hontvármegyei honvédegyletből: Baross Miklós főhadnagy, nagy földbirtokos. Borbély Pál őrmester, Hontvármegye főpénztárnoka földbirtokos is. Csajka János tizedes, zsellér. Horváth Galér százados, nyugalmazott körjegyző, Majovszky Vilmos hadnagy, Pestvidéki kir. tszéki elnök. Megyessy Sándor hadnagy, kir. aljárásbíró. Nagy Miklós őrmester, tszéki díjnok. Pongrácz Soma őrmester, földbirtokos. Pongrácz Péter főhadnagy, magánzó.

Ribay Károly őrmester, városi jegyző. Sárpy György huszár főhadnagy, magánzó. Sörényi László őrmester, megyei iktató.

Kalocsai honvédegyeletből: Sirnig Rezső hadnagy, káptalani tisztartó, Zlinszky Elek hadnagy, nyugalmazott kataszt. biztos. Füredi Ferencz tüzér-közlegény, asztalos és önkéntes tüzeltő.

Kecskeméti honvédegyeletből: Gömörly Frigyes százados, hites ügyvéd nyugalm. városi közgyám. 1848 oct. 30-án Manswörthnél súlyosan sebesült. Dunszt Ferencz főhadnagy, magánzó. Nagy Sándor alhadnagy, városi tisztviselő. Kovács István őrmester, gazdálkodó. Molnár Lajos őrmester, iparos. Budavár bevételén harczolt. Kiss Ferencz tizedes, városi tisztviselő. Molnár Imre tizedes, tanító. Elszánt István tizedes, iparos. Öhl Ignác tizedes, gazdálk. Berkes Pál tizedes, városi tizedes, városi rendőr. Budavár bevételénél harczolt. Varga Pál közhonvéd, gazdálk. Szalai József közhonvéd városi szolga.

Kiskun kerületi honvédegyeletből: Vári Szabó István a k. k. kerületi honvéd-egylet elnöke 1848—49 százados, takarékpénztári elnök h. ügyvéd, a szoborra koszoru letételével az elnök bizatott meg. Tóth János százados, mérnök. Török Elek százados, nyugalm. járásbíró. Bibó György főhadnagy, birtokos. id. Gál Lajos főhadnagy, mérnök. Balajthy Dénes hadnagy, főiskolai tanár. Révész István hadnagy, napszámos. Gabodi Sándor közvitéz, rendőr. Tary Mihály tizedes, pinczér. Kupa László tizedes, egyházi. Martini József tizedes, takarékp. irnok. Végh Gábor hadnagy, birtokos. Tekes István közvitéz, földmives. Szombaty Gergely közvitéz, földmives. Tóth Sándor közvitéz, földmives. Joborn Jónás közvitéz földmives. Vas Mihály közvitéz, birtokos. Gubacsi Imre közvitéz, földmives. Sterpai János közvitéz, földmives. Virág Ferencz közvitéz, földmives. Oláh Pál közvitéz földmives. Kis László közvitéz, földmives. Török István közvitéz, földmives. Magyar Imre közvitéz, földmives. Kristóf József közvitéz, földmives. Horváth Sándor közvitéz, földmives. Balogh Pál közvitéz, földmives. Sass Sándor közvitéz földmives. Rosnyai Pál főhadnagy, birtokos. Harányi István tizedes, földmives. Veres Gábor, Szilágyi István Szász István közvitézek.

Kolozsmegye s Kolozsvár honvédegyeletből: Végh Bertalan lovas ezredes. Inczédy Sámuel ezredes, honvédegyeleti elnök. Fináli Henrik főhadnagy, egy. tanár. Szabó Sámuel tüzérfőhadnagy, tanár. Albach Géza hadnagy, polgármester. Esterházy Miguel gr. huszár-százados, nagybirtokos, Kalmár Antal főhadnagy, nyug. hiv. Bay János hadnagy, mérnök. Nedoroszték János hadnagy, pénztint. aligazgató. Visky Samu tizedes, egyházi. Dr. Bartha János huszár-tizedes. Urlaky Péter tizedes, magánzó. Sándor János tizedes, magánzó. Gornisevicz Kelemen őrmester.

Komáromi honvédegyeletből: Böjtös Ferencz őrnagy, nyug. gőzhajózási ügynök. Aranyosy Dénes árkász tiszt, ügyvéd. Mindszenti Kálmán százados, nyug. pénztáros. Itczés Ferencz főhadnagy, gazdatiszt. Pechába Antal hadnagy, ügyvéd. Emmuel József hadnagy, kir. járásbíró. Tátray József altiszt, polgármester. Boldoghi Lajos főhadnagy, irnok. Farkas József tizedes. Nemeszeghy Antal főhadnagy, csizmadia. Spmiar Károly al tiszt, irnok. Vida Zsigmond, Knopf András, Sziványó Dániel, Szanyo Ádám, Nedeczki István, Diószeghy Mihály, Kozma Mihály, Bukovszki János, Vasko János Zavaros Mihály közvitézek, szegény sorsuak. Csaplovits József őrmester, ügyvéd.

Liptói honvédegyeletből: Palugyay Antal százados, nyug. honvéd százados, és gazda. Budavára visszafoglalásánál érdemjellel lett kitüntetve. Thuránszky Tamás főhadnagy a zanini olasz légióban. Egyleti jegyző. Bednárík Antal hadnagy, nyug. távirtdász. Weiser Samu had-

nagy, vendéglős. Rotschild Simon őrmester, vendéglős. Deutsch Dávid zászlótartó, vendéglős.

Losonczy honvédegyeletből: Draskóczy Ede köz tüzér, városi főjegyző. Nagy József tüzér irányzó, áll. tanító. Monks Antal tizedes, magánzó. Szlávi Lajos közhonvéd, adószedő. Cserépy István nemzetőr, magánzó. Langa Alajos.

Máramarosmegyei honvédegyeletből: Popovics Jenő hadnagy, curiai bíró. Szöllősy Lajos hadnagy, kir. végrehajtó. Bernát József hadnagy, várnagy.

Moson vármegyei honvédegyeletből: Mándy Gyula főhadnagy, Mosonm. I-ső al és th. főjegyző. Egyleti al-elnök. Kenna Károly tizedes, községi irnok. Madl Márton közhuszár nyugd. czukorgyári felügyelő.

Nagyvárad honvédegyeletből: Beöthy Andor főhadnagy, alispán. Mütter Ferencz százados, k. járásbíró. Fényes László százados, magánzó. Némethy Károly tüzemester, magánzó. Buzáth István hadnagy, birtokos. Amigó József őrmester, magánzó. Amigó Gyula tizedes, magánzó. Feltóthi Ödön tüzemester, asztalos. Papp József százados, magánzó. Kálmán Mihály tüzemester, vasutas. Schvarcz József őrmester, magánzó. Kelemen József közvitéz, irnok. Török József fővadász, építő. Darabant István tizedes, földmives.

Nagykőrösi honvédegyeletből: Sütő Károly százados magánzó. Pálincás Gyula főhadnagy, dijnok. Forgó András őrmester, földmives. Boros Ferencz őrmester, földmives. Molnár Simon tizedes, földmives. Szücs Sándor tizedes, földmives. K. Kiss Ádám közv. gazdálkodó. Csete Ferencz közvitéz, gazdálkodó. Jakai Gábor közvitéz, földmives. Balog József közvitéz, szállómives. Molnár Pál közvitéz, földmives. Szecsei István közvitéz, földmives. Szabó József közvitéz, földmives. Vladár Boldizsár káplár, iparos. Sz. Nagy János tizedes, földmives. Ó. Nagy János közvitéz, földmives. Herczeg Károly közvitéz, földmives. Papp András közvitéz, gazdálkodó. Szabó Károly tizedes, birtokos. Pivon Ádám közvitéz, csász. Nyerges József közvitéz, földmives. Nyerges András közvitéz, földmives. Szivos Gábor közvitéz, földmives. B. Kádár Pál közvitéz, földmives. Dina József közvitéz, földmives. Rác Sándor közvitéz, földmives. Kasrap József közvitéz, földmives. Bán István közvitéz, földmives. Jöbi Ferencz közvitéz, földmives. Torma Ferencz közvitéz, gazdász. Pesti István közvitéz, gazdálkodó. Babos Ferencz közvitéz, földmives.

Abauj vármegyei honvédegyelet:

Alsó-Fehér várm. h. e.

Arva várm. h. e.

Baranya várm. h. e.

Bars várm. h. e.

Battonya városi h. e.

Bács várm. h. e.

Belsőszolnok várm. h. e.

Békés várm. h. e.

Budapesti h. e.

Buda-öbudai h. e.

Csik-széki h. e.

Esztergom várm. h. e.

Fogarasz vidéki h. e.

Hunyad várm. h. e.

Jász kerületi h. e.

Kalocsa városi h. e.

Körmöczbánya városi h. e.

Közép Szolnok várm. h. e.

Külső-Szolnok várm. h. e.

Krassó várm. h. e.

Kraszna várm. h. e.

Monor városi h. e.

Maros-széki és marosvásárhelyi városi h. e.-től valamint a többiektől is a névsort várjuk.

(Vége köv.)